

FRANCESC

XVI ASSEMBLEA GENERAL ORDINÀRIA
DEL SÍNODE DELS BISBES

Per una Església sinodal:
comunió, participació, missió

Document final

Sigles

AA	CONCILI VATICÀ II, Decret <i>Apostolicam actuositatem</i> (18 de novembre de 1965)
AG	CONCILI VATICÀ II, Decret <i>Ad gentes</i> (7 de desembre de 1965)
AL	FRANCESC, Exhortació apostòlica <i>Amoris laetitia</i> (19 de març de 2016)
CCEO	<i>Codex canonum Ecclesiarum orientalium</i> (18 d'octubre de 1990)
CD	CONCILI VATICÀ II, Decret <i>Christus Dominus</i> (28 d'octubre de 1965)
CEC	<i>Catecisme de l'Església Catòlica</i> (11 d'octubre de 1992)
CIC	<i>Codex iuris canonici</i> (25 de gener de 1983)
CTI	COMISSIÓ TEOLÒGICA INTERNACIONAL, <i>La sinodalitat en la vida i en la missió de l'Església</i> (2 de març de 2018)
CV	BENET XVI, Carta encíclica <i>Caritas in veritate</i> (29 de juny de 2009)
DD	FRANCESC, Carta apostòlica <i>Desiderio desideravi</i> (29 de juny de 2022)
DN	FRANCESC, Carta encíclica <i>Dilexit nos</i> (24 d'octubre de 2024)
DTC	XVI ASSEMBLEA GENERAL ORDINÀRIA DEL SÍNODE DELS BISBES, <i>Document de treball per a l'etapa continental</i> (27 d'octubre de 2022)
DV	CONCILI VATICÀ II, Constitució dogmàtica <i>Dei Verbum</i> (18 de novembre de 1965)
EC	FRANCESC, Constitució apostòlica <i>Episcopalis communio</i> (15 de setembre de 2018)
EG	FRANCESC, Exhortació apostòlica <i>Evangelii gaudium</i> (24 de novembre de 2013)
EN	SANT PAU VI, Exhortació apostòlica <i>Evangelii nuntiandi</i> (8 de desembre de 1975)
FT	FRANCESC, Carta encíclica <i>Fratelli tutti</i> (3 d'octubre de 2020)
GS	CONCILI VATICÀ II, Constitució pastoral <i>Gaudium et spes</i> (7 de desembre de 1965)
LG	CONCILI VATICÀ II, Constitució dogmàtica <i>Lumen gentium</i> (21 de novembre de 1964)
LS	FRANCESC, Carta encíclica <i>Laudato si'</i> (24 de maig de 2015)
MC	SANT PAU VI, Exhortació apostòlica <i>Marialis cultus</i> (2 de febrer de 1974)
NMI	SANT JOAN PAU II, Exhortació apostòlica <i>Novo millennio ineunte</i> (6 de gener de 2001)
PE	FRANCESC, Constitució apostòlica <i>Praedicate Evangelium</i> (19 de març de 2022)
SC	CONCILI VATICÀ II, Constitució <i>Sacrosanctum Concilium</i> (4 de desembre de 1963)
SRS	SANT JOAN PAU II, Carta encíclica <i>Sollicitudo rei socialis</i> (30 de desembre de 1987)
UR	CONCILI VATICÀ II, Decret <i>Unitatis redintegratio</i> (21 de novembre de 1964)
UUS	SANT JOAN PAU II, Carta encíclica <i>Ut unum sint</i> (25 de maig de 1995)

Nota d'acompanyament del Sant Pare Francesc

En els diferents moments del camí del Sínode que vaig iniciar l'octubre de 2021, ens hem posat a l'escolta d'allò que en aquest moment l'Esperit Sant diu a les Esglésies.

El *Document final* de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes recull els fruits d'un camí marcat per l'escolta del poble de Déu i pel discerniment dels pastors. Deixant-nos il·luminar per l'Esperit Sant, tota l'Església ha estat cridada a llegir la seva experiència i a identificar els passos a seguir per viure la comunió, realitzar la participació i promoure la missió que Jesucrist li ha confiat. L'itinerari sinodal, iniciat a les Esglésies locals, després ha travessat les fases nacional i continental, per arribar a la celebració de l'Assemblea del Sínode dels Bisbes en les dues sessions d'octubre de 2023 i d'octubre de 2024. Ara el camí continua en les Esglésies locals i en les seves agrupacions, tenint molt en compte el *Document final* que el 26 d'octubre passat ha estat votat i aprovat per l'Assemblea en totes les seves parts. També jo l'he aprovat i, signant-lo, n'he disposat la publicació, unint-me al «nosaltres» de l'Assemblea que, a través del *Document final*, s'adreça al sant poble fidel de Déu.

Reconeixent el valor del camí sinodal realitzat, ara lliuro a tota l'Església les indicacions contingudes en el *Document final*, com a retorn de tot el que ha madurat al llarg d'aquests anys, a través de l'escolta i el discerniment, i com a orientació autoritzada per a la seva vida i la seva missió.

El *Document final* participa en el magisteri ordinari del Successor de Pere (cf. EC 18 § 1; CEC 892) i com a tal demano que sigui acollit. Representa una forma d'exercici de l'ensenyament autèntic del bisbe de Roma que té alguns trets de novetat però que en efecte correspon al que vaig tenir l'oportunitat de precisar el 17 d'octubre de 2015, quan vaig afirmar que la sinodalitat és el marc interpretatiu adequat per a comprendre el ministeri jeràrquic.

Aprovant el *Document*, el 26 d'octubre passat, vaig dir que «no és estrictament normatiu» i que «la seva aplicació requerirà diverses mediacions». Això no significa que no comprometi a partir d'ara les Esglésies a prendre decisions coherents amb el que s'hi indica. Les Esglésies locals i les agrupacions d'Esglésies ara estan cridades a realitzar, en els diferents contextos, les indicacions autoritzades contingudes en el *Document*, a través dels processos de discerniment i de decisió previstos pel dret i pel *Document* mateix. També he afegit que «cal temps per arribar a opcions que impliquin tota l'Església»: això val especialment per als temes confiats als deu grups d'estudi, als quals se'n podran afegir d'altres, en vista de les decisions necessàries. La conclusió de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes no posa fi al procés sinodal.

Reitero aquí amb convicció el que vaig indicar al final del complex camí sinodal que va portar a la promulgació d'*Amoris laetitia* (19 de març de 2016): «No totes les discussions doctrinals, morals o pastorals han de ser resoltes amb intervencions magisterials. Naturalment, a l'Església és necessària una unitat de doctrina i de praxi, però això no impedeix que subsisteixin diferents maneres d'interpretar alguns aspectes de la doctrina o algunes conseqüències que se'n deriven. Això no succeirà fins que l'Esperit ens porti a la veritat completa (cf. Jn 16,13), és a

dir, quan ens introdueixi perfectament en el misteri de Crist i puguem veure-ho tot amb la seva mirada. A més, en cada país o regió es poden buscar solucions més inculturades, atentes a les tradicions i els desafiaments locals» (AL 3).

El *Document final* conté indicacions que, a la llum de les seves orientacions de fons, ara ja poden ser acollides en les Esglésies locals i en les agrupacions d'Esglésies, tenint en compte els diferents contextos, del que ja s'ha fet i del que queda a fer per aprendre i desenvolupar cada vegada millor l'estil propi de l'Església sinodal missionera.

En molts casos es tracta d'aplicar efectivament el que ja està previst en el dret vigent, llatí i oriental. En altres casos es podrà procedir, a través d'un discerniment sinodal i en el marc de les possibilitats indicades pel *Document final*, l'activació creativa de formes noves de ministerialitat i d'acció missionera, experimentant i sotmetent a verificació les experiències. En l'informe previst per a la *visita ad limina* cada bisbe tindrà cura d'informar de quines opcions s'han fet en l'Església local que li ha estat confiada en relació al que s'indica en el *Document final*, quines dificultats s'han trobat, quins han estat els fruits.

La tasca d'acompanyar la «fase d'aplicació» del camí sinodal, a partir de la base de les orientacions que ofereix el *Document final*, s'encarrega a la Secretaria General del Sínode juntament amb els Dicasteris de la Cúria romana (cf. EC 19-21).

El camí sinodal de l'Església catòlica, animat també pel desig de continuar el camí cap a la unitat plena i visible dels cristians, «necessita que les paraules compartides vagin acompanyades dels fets» (*Salutació final a la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes*, 26 d'octubre de 2024). Que l'Esperit Sant, do del Ressuscitat, sostingui i orienti tota l'Església en aquest camí. Que ell, que és l'harmonia, continuï fent rejuvenir l'Església amb la força de l'Evangeli, la renovi i la condueixi a la unió perfecta amb el seu Espòs (cf. LG 4). Perquè l'Esperit i l'esposa diuen al Senyor Jesús: «Vine» (cf. Ap 22,17).

Al Vaticà, 24 de novembre de 2024

Solemnitat de N.S.J.C. Rei de tot el món

Franciscus

Introducció*

Jesús va entrar; es va posar al mig i els va dir: «Pau a vosaltres!». Després els va ensenyar les mans i el costat. Els deixebles es van alegrar de veure el Senyor (Jn 20,19-20).

1. Cada nou pas en la vida de l'Església és un retorn a la font, una experiència renovada de l'encontre amb el Ressuscitat que els deixebles han viscut al cenacle el vespre de Pasqua. Com ells, també nosaltres, participant en aquesta Assemblea sinodal, ens hem sentit embolcallats per la seva misericòrdia i tocats per la seva bellesa. Vivint la conversa en l'Esperit, escoltant-nos els uns als altres, hem percebut la seva presència enmig nostre: la presència d'Aquell que, donant l'Esperit Sant, continua suscitant en el seu poble una unitat que és harmonia de les diferències.

2. Contemplant el Ressuscitat, recordem que «hem estat submergits en la seva mort» (Rm 6,3). Hem albirat les marques de les seves ferides, transfigurades per una nova vida, però gravades per sempre en la seva humanitat. Aquestes ferides continuen sagnant en el cos de tants germans i germanes, també a causa de les nostres culpes. Fixar la mirada en el Senyor no ens allunya de les tragèdies de la història, sinó que ens obre els ulls per reconèixer el sofriment que ens envolta i ens travessa: els rostres dels infants aterrits per la guerra, el plor de les mares, els somnis trencats de tants joves, els refugiats que afronten viatges terribles, les víctimes del canvi climàtic i de les injustícies socials. Els seus sofriments han ressonat enmig nostre no només a través dels mitjans de comunicació, sinó també en la veu de molts, implicats personalment amb les seves famílies i amb els seus pobles en aquests esdeveniments tràgics. En els dies en què hem estat reunits en Assemblea, moltes, massa guerres han continuat provocant mort i destrucció, desig de venjança i pèrdua de les consciències. Ens unim a les repetides crides del papa Francesc per la pau, condemnant la lògica de la violència, l'odi, la venjança, i comprometent-nos a promoure la del diàleg, la fraternitat i la reconciliació. Una pau autèntica i duradora és possible i junts podem construir-la. «La joia i l'esperança, la tristesa i l'angoixa dels homes contemporanis, sobretot dels pobres i de tots els qui sofreixen» (GS 1) han tornat a ser les joies i les tristesses de tots nosaltres, deixebles de Crist.

3. Quan l'any 2021 el Sant Pare va posar en marxa aquest Sínode, vam iniciar un itinerari del qual anem descobrint cada vegada més la riquesa i la fecunditat. Ens hem posat a escoltar, atents a captar en les múltiples veus allò que «diu l'Esperit a les Esglésies» (Ap 2,7). El camí va començar amb l'àmplia consulta al poble de Déu a les nostres diòcesis i eparquies. Va continuar amb les etapes nacionals i continentals, en la circularitat d'un diàleg constantment relançat per la Secretaria General del Sínode a través dels documents de síntesi i de treball. La celebració de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes en les seves dues

* El *Document final* de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes va ser aprovat durant la 17ena congregació general, el 26 d'octubre de 2024, amb el vot favorable de més de dos terços dels membres de l'Assemblea presents a la votació. Els resultats de la votació es poden consultar al web www.vatican.va. La versió oficial del text és la italiana. En vista de la publicació, es van realitzar intervencions redaccionals per assegurar la correcció i la fluïdesa lingüística, així com l'exactitud de les citacions.

sessions ens permet ara lliurar al Sant Pare i a totes les Esglésies el testimoni del que hem viscut i el fruit del nostre discerniment, per un renovat impuls missioner. El camí ha estat marcat en totes les fases per la saviesa del “sentit de la fe” del poble de Déu. Pas a pas, hem entès que en el cor del *Sínodo 2021-2024. Per una Església sinodal. Comunió, participació, missió* hi ha una crida a la joia i a la renovació de l'Església en el seguiment del Senyor, en el compromís al servei a la seva missió, en la recerca de les maneres per ser-hi fidels.

4. Aquesta crida es fonamenta en la identitat baptismal comuna, s'arrela en la diversitat de contextos en què l'Església és present i troba la seva unitat en l'únic Pare, en l'únic Senyor i en l'únic Esperit. Interpel·la tots els batejats, sense excepcions: «Tot el poble de Déu és el subjecte de l'anunci de l'Evangeli. En aquest, tot batejat és convocat per ser protagonista de la missió ja que tots som deixebles missioners» (CTI, n. 53). El camí sinodal ens orienta, així, cap a una unitat dels cristians plena i visible, com han testimoniat amb la seva presència els delegats de les altres tradicions cristianes. La unitat fermenta silenciosament dins de la santa Església de Déu: és profecia d'unitat per a tot el món.

5. Tot el camí sinodal, arrelat en la tradició de l'Església, s'ha desenvolupat a la llum del magisteri conciliar. El Concili Vaticà II va ser, en efecte, com una llavor sembrada en el camp del món i de l'Església. La vida quotidiana dels creients, l'experiència de les Esglésies en cada poble i cultura, els testimonis de santedat múltiples, la reflexió dels teòlegs han estat el sòl on ha germinat i crescut. El Sínodo 2021-2024 continua pouant en l'energia d'aquesta llavor i desenvolupant-ne les potencialitats. El camí sinodal, en efecte, està posant en pràctica allò que el Concili va ensenyar sobre l'Església com a misteri i poble de Déu, cridat a la santedat a través d'una conversió contínua que prové de l'escolta de l'Evangeli. En aquest sentit, constitueix un autèntic acte de recepció posterior del Concili, en perllonga la inspiració i en relança la força profètica per al món actual.

6. No amaguem que hem experimentat cansament, resistències al canvi i la temptació de fer prevaldre les nostres idees sobre l'escolta de la Paraula de Déu i sobre la pràctica del discerniment. Tanmateix, la misericòrdia de Déu, Pare ple de tendresa, ens permet cada vegada purificar els cors i continuar el camí. Ho hem reconegut començant la segona sessió amb una vetlla penitencial, en què hem demanat perdó pels nostres pecats, sentint-ne vergonya, i elevat la nostra intercessió per les víctimes dels mals del món. Hem anomenat els nostres pecats pel seu nom: contra la pau, la creació, els pobles indígenes, els migrants, els menors, les dones, els pobres, l'escolta, la comunió. Això ens ha fet comprendre que la sinodalitat exigeix penediment i conversió. En la celebració del sagrament de la misericòrdia de Déu experimentem que som estimats incondicionalment: la duresa dels cors és vençuda i se'ns obre a la comunió. Per això volem ser una Església misericordiosa, capaç de compartir amb tothom el perdó i la reconciliació que venen de Déu: pura gràcia de la qual no som amos, sinó només testimonis.

7. Ja hem pogut constatar els primers fruits de l'itinerari sinodal començat l'any 2021. Els més senzills, però més preciosos, fermenten en la vida de les famílies, de les parròquies, de les associacions i moviments, de les petites comunitats cristianes, de les escoles i de les comunitats religioses en què està creixent la pràctica de la conversa en l'Esperit, del discerniment comunitari, del compartir els dons vocacionals i de la corresponsabilitat en la missió. La trobada

dels rectors per al Sínode (Sacrofano [Roma], 28 d'abril–2 de maig de 2024) va permetre valorar aquestes experiències riques i relançar el camí. Estem agraïts i contents per la veu de moltes comunitats i fidels que viuen l'Església com un lloc d'acollida, esperança i alegria.

8. La primera sessió de l'Assemblea ha donat altres fruits. L'*Informe de síntesi* va cridar l'atenció sobre algunes temàtiques de molta rellevància per a la vida de l'Església, que el Sant Pare, al final d'una consulta internacional, ha confiat a grups d'estudi formats per pastors i experts de tots els continents, cridats a treballar amb mètode sinodal. Els àmbits de la vida i de la missió de l'Església que ja han començat a aprofundir són els següents:

1. Alguns aspectes de les relacions entre les Esglésies orientals catòliques i l'Església llatina.
2. L'escolta del crit dels pobres i de la terra.
3. La missió en l'entorn digital.
4. La revisió de la *Ratio Fundamentalis Institutionis Sacerdotalis* en perspectiva sinodal missionera.
5. Algunes qüestions teològiques i canòniques al voltant de formes ministerials específiques.
6. La revisió, en perspectiva sinodal i missionera, dels documents que regulen les relacions entre bisbes, vida consagrada, agrupacions eclesials.
7. Alguns aspectes de la figura i del ministeri del bisbe (en particular: els criteris de selecció dels candidats a l'episcopat, la funció judicial del bisbe, la naturalesa i el desenvolupament de les visites *ad limina Apostolorum*) en perspectiva sinodal missionera.
8. El paper dels representants pontificis en perspectiva sinodal missionera.
9. Criteris teològics i metodologies sinodals per a un discerniment compartit de qüestions doctrinals, pastorals i ètiques controvertides.
10. La recepció dels fruits del camí ecumènic en el poble de Déu.

A aquests grups s'hi afegeixen la comissió canònica, posada en marxa d'acord amb el Dicasteri per als Textos legislatius, al servei de les innovacions necessàries en la normativa eclesiàstica, i el discerniment, confiat al Simposi de les Conferències episcopals d'Àfrica i de Madagascar, sobre l'acompanyament pastoral de persones en situació de matrimoni polígam. El treball d'aquests grups i comissions ha iniciat la fase d'aplicació, ha enriquit el treball de la segona sessió, i ajudarà el Sant Pare en les opcions pastorals i de govern.

9. El procés sinodal no acaba amb el final de l'actual Assemblea del Sínode dels Bisbes, sinó que inclou la fase d'aplicació. Com a membres de l'Assemblea, creiem que és el nostre deure comprometre'ns en la seva animació com a missioners de la sinodalitat dins de les comunitats d'on venim. Demanem a totes les Esglésies locals que continuïn el seu camí quotidià amb una metodologia sinodal de consulta i discerniment, identificant modalitats concretes i itineraris formatius per realitzar una conversió sinodal tangible en les diverses realitats eclesials (parròquies, instituts de vida consagrada i societats de vida apostòlica, associacions de fidels, diòcesis, Conferències episcopals, agrupacions d'Esglésies, etc.). També s'haurà de preveure una avaluació dels progressos realitzats en termes de sinodalitat i de participació de tots els batejats en la vida de l'Església. Suggerim a les Conferències episcopals i als Sínodes de les Esglésies *sui iuris* que dediquin persones i recursos per a acompanyar l'itinerari de creixement com a Església sinodal en missió i per a mantenir els contactes amb el Secretariat General del Sínode (cf.

EC 19 §§ 1 i 2). A aquest li demanem que continuï vetllant per la qualitat sinodal del mètode de treball dels grups d'estudi.

10. Ofert al Sant Pare i a les Esglésies com a fruit de la XVI Assemblea General del Sínode dels Bisbes, aquest *Document final* té molt en compte els passos fets fins ara. Recull algunes convergències importants sorgides en la primera sessió, les aportacions provinents de les Esglésies en els mesos entre la primera i la segona sessió i el que ha madurat, sobretot gràcies a la conversa en l'Esperit, durant la segona sessió.

11. El *Document final* expressa la consciència que la crida a la missió és alhora la crida a la conversió de cada Església local i de tota l'Església, en la perspectiva indicada a l'Exhortació apostòlica *Evangelii gaudium* (cf. n. 30). El text té cinc parts. La primera, titulada *El cor de la sinodalitat*, delinea els fonaments teològics i espirituals que il·luminen i alimenten el que ve a continuació. Torna a proposar la comprensió compartida de la sinodalitat que va sorgir a la primera sessió i en desenvolupa les perspectives espirituals i profètiques. La conversió dels sentiments, de les imatges i dels pensaments que habiten al nostre cor avancen juntament amb la conversió de l'acció pastoral i missionera. La segona part, titulada *A la barca, junts* està dedicada a la conversió de les relacions que construeixen la comunitat cristiana i configuren la missió en l'entrellaçament de vocacions, carismes i ministeris. La tercera, «*Tireu la xarxa*», identifica tres pràctiques íntimament connectades entre elles: discerniment eclesial; processos de presa de decisions; cultura de la transparència, de la rendició de comptes i de l'avaluació. També en relació amb elles se'ns demana iniciar itineraris de "transformació missionera", per als quals cal urgentment una renovació dels organismes de participació. La quarta part, amb el títol *Una pesca abundant*, delinea la manera com és possible conrear formes noves d'intercanvi dels dons i l'entrellaçament dels lligams que ens uneixen en l'Església, en un temps en què l'experiència d'arrelament en un lloc estan canviant profundament. Segueix una cinquena part, «*Jo també us envio*», que permet mirar un primer pas indispensable: tenir cura de la formació de tots, en el poble de Déu, a la sinodalitat missionera.

12. El desenvolupament del *Document final* està guiat pels relats evangèlics de la resurrecció. L'anada al sepulcre a l'alba de Pasqua, l'aparició del Ressuscitat al cenacle i a la riba del llac han inspirat el nostre discerniment i nodrit el nostre diàleg. Hem invocat el do pasqual de l'Esperit Sant, demanant-li que ens ensenyi què hem de fer i ens mostri el camí a seguir tots junts. Amb aquest document l'Assemblea reconeix i testimonia que la sinodalitat, dimensió constitutiva de l'Església, ja forma part de l'experiència de moltes de les nostres comunitats. Al mateix temps, suggereix camins a recórrer, pràctiques a implementar, horitzons a explorar. El Sant Pare, que ha convocat l'Església en Sínode, dirà a les Esglésies, confiades a la cura pastoral dels bisbes, com continuar el nostre camí sostinguts per l'esperança que «no defrauda» (Rm 5,5).

Part I – El cor de la sinodalitat

Cridats per l'Esperit Sant a la conversió

El primer dia de la setmana, Maria Magdalena se'n va anar al sepulcre de matí, quan encara era fosc, i va veure que la pedra havia estat tretta de l'entrada del sepulcre. Ella va anar corrent a trobar Simó Pere i l'altre deixeble, aquell que Jesús estimava tant (Jn 20,1-2).

13. El matí de Pasqua trobem tres deixebles: Maria de Magdala, Simó Pere, el deixeble que Jesús estimava. Cadascun d'ells busca el Senyor a la seva manera; cadascun té el seu paper en l'alba de l'esperança. Maria de Magdala és empesa per un amor que la porta a anar la primera al sepulcre. Advertits per ella, Pere i el deixeble estimat van al sepulcre; el deixeble estimat corre amb la força de la joventut, busca amb la mirada del qui intueix primer, però sap deixar passar a qui, més gran, ha rebut la tasca de guia; Pere, afeixugat per haver negat el Senyor, espera la cita amb la misericòrdia de la qual serà ministre en l'Església. Maria es queda al jardí, sent que la criden pel seu nom, reconeix el Senyor que l'envia a anunciar la seva resurrecció a la comunitat dels deixebles. Per això l'Església la reconeix com a apòstola dels apòstols. La seva dependència mútua encarna el cor de la sinodalitat.

14. L'Església existeix per testimoniar al món l'esdeveniment decisiu de la història: la resurrecció de Jesús. El Ressuscitat porta la pau al món i ens fa el do del seu Esperit. El Crist vivent és la font de la veritable llibertat, el fonament de l'esperança que no defrauda, la revelació del veritable rostre de Déu i del destí últim de l'home. Els Evangelis ens narren que per a entrar en la fe pasqual i esdevenir-ne testimonis cal reconèixer el propi buit interior, la foscor de la por, del dubte, del pecat. Però aquells que, en la foscor, tenen el coratge de sortir i posar-se a buscar, descobreixen en realitat que són cercats, cridats pel seu nom, perdonats i enviats juntament amb els germans i les germanes.

L'Església poble de Déu, sacrament d'unitat

15. La identitat del poble de Déu brolla del baptisme en el nom del Pare i del Fill i de l'Esperit Sant. Aquesta es realitza com a crida a la santedat i enviament a la missió per convidar tots els pobles a acollir el do de la salvació (cf. Mt 28,18-19). És, doncs, del baptisme, en què Crist ens revesteix d'ell mateix (cf. Ga 3,27) i ens fa renéixer per l'Esperit (cf. Jn 3,5-6) com a fills de Déu, d'on neix l'Església sinodal missionera. Tota la vida cristiana té la seva font i el seu horitzó en el misteri de la Trinitat, que suscita en nosaltres el dinamisme de la fe, de l'esperança i de la caritat.

16. «Déu ha volgut santificar i salvar els homes no individualment, sense cap connexió els uns amb altres, sinó que els ha constituït en un poble que el reconegué de veritat i el servís santament» (LG 9). El poble de Déu, en camí cap al Regne, es nodreix contínuament de l'Eucaristia, font de comunió i d'unitat: «El pa és un de sol. Per això tots nosaltres, ni que siguem molts, formem un sol cos, ja que tots participem del mateix pa» (1Co 10,17). L'Església, nodrida amb el sacrament del Cos i la Sang del Senyor, és constituïda com el seu Cos (cf. LG 7): «Vosaltres sou cos de Crist i cadascun formeu els seus membres» (1Co 12,27). Vivificada per

la gràcia, és el temple de l'Esperit Sant (cf. LG 4): és Ell, en efecte, qui l'anima i l'edifica, fent de tots nosaltres les pedres vives d'un edifici espiritual (cf. 1Pe 2,5; LG 6).

17. El procés sinodal ens ha fet experimentar el «gust espiritual» (EG 268) de ser el poble de Déu, reunit de tota tribu, llengua, poble i nació, que viu en contextos i cultures diferents. Aquest poble mai no és la simple suma dels batejats, sinó el subjecte comunitari i històric de la sinodalitat i de la missió, encara pelegrinant en el temps i ja en comunió amb l'Església del cel. En els diferents contextos en què estan arrelades cada una de les Esglésies, el poble de Déu anuncia i testimonia de la Bona Notícia de la salvació; vivint en el món i per al món, camina juntament amb tots els pobles de la terra, dialoga amb les seves religions i les seves cultures, reconeixent-hi les llavors de la Paraula, i avança cap al Regne. Incorporats a aquest poble per la fe i el baptisme, som sostinguts i acompanyats per Maria, la Mare de Déu, «signe d'esperança ferma i de consol» (LG 68), pels apòstols, pels qui han testimoniats la seva fe fins a donar la vida, pels sants de tot temps i de tot lloc.

18. En el poble sant de Déu, que és l'Església, la comunió dels fidels (*communio fidelium*) és al mateix temps la comunió de les Esglésies (*communio Ecclesiarum*), que es manifesta en la comunió dels bisbes (*communio episcoporum*), pel principi molt antic que «l'Església està en el bisbe i el bisbe en l'Església» (Sant Cebrià, *Epístola* 66, 8). El Senyor ha posat l'apòstol Pere (cf. Mt 16,18) i els seus successors al servei d'aquesta comunió multiforme. En virtut del ministeri petrí, el bisbe de Roma és «el perpetu i visible principi i fonament» (LG 23) de la unitat de l'Església.

19. «El cor de Déu té un lloc preferencial pels pobres» (EG 197), els marginats i els exclosos, i per tant també en el de l'Església. La comunitat cristiana troba en ells el rostre i la carn de Crist, que, ric com era, s'ha fet pobre per nosaltres, perquè nosaltres esdevinguéssim rics mitjançant la seva pobresa (cf. 2Co 8,9). L'opció preferencial pels pobres està implícita en la fe cristològica. Els pobres tenen un coneixement directe del Crist sofrent (cf. EG 198) que els fa anunciadors d'una salvació rebuda com a do i testimonis de la joia de l'Evangelí. L'Església està cridada a ser pobre amb els pobres, que sovint són la majoria dels fidels, a escoltar-los i a considerar-los subjectes d'evangelització, aprenent junts a reconèixer els carismes que aquests reben de l'Esperit.

20. «Crist és la llum dels pobles» (LG 1) i aquesta llum resplendeix en el rostre de l'Església, encara que marcada per la fragilitat de la condició humana i de l'opacitat del pecat. Ella rep de Crist el do i la responsabilitat de ser el llevat eficaç dels lligams, de les relacions i de la fraternitat de la família humana (cf. AG 2-4), donant testimoni en el món del sentit i la meta del seu camí (cf. GS 3 i 42). Avui assumeix aquesta responsabilitat en un temps dominat per la crisi de la participació —és a dir, de sentir-se part i actors d'un destí comú— i per una concepció individualista de la felicitat i de la salvació. La seva vocació i el seu servei profètic (cf. LG 12) consisteixen en testimoniar el projecte de Déu d'unir en ell mateix tota la humanitat en la llibertat i en la comunió. L'Església, que és «el Regne de Crist present ja en el misteri» (LG 3) i «és el germen i l'inici d'aquest Regne a la terra» (LG 5), camina, per això, juntament amb tota la humanitat, comproment-se amb totes les seves forces per la dignitat humana, el bé comú, la justícia i la pau, i «anhela el Regne perfecte» (LG 5), quan Déu serà «tot en tots» (1Co 15,28).

Les arrels sacramentals del poble de Déu

21. El camí sinodal de l'Església ens ha portat a redescobrir que la varietat de les vocacions, dels carismes i dels ministeris té una arrel: «Tots hem estat batejats en un sol Esperit per formar un sol cos» (1Co 12,13). El baptisme és el fonament de la vida cristiana perquè introdueix tothom en el do més gran: ser fills de Déu, és a dir, participants de la relació de Jesús amb el Pare en l'Esperit. No hi ha res més alt que aquesta dignitat, donada per igual a cada persona, que ens fa revestir de Crist i ser empeltats en Ell com a sarments en el cep. En el nom de “cristià”, que tenim l'honor de portar, hi ha continguda la gràcia que és la base de la nostra vida i que ens fa caminar junts com a germans i germanes.

22. En virtut del baptisme «el poble sant de Déu participa també en la funció profètica de Crist, quan difon un viu testimoniatge sobretot per mitjà d'una vida de fe i de caritat» (LG 12). Gràcies a la unció de l'Esperit Sant rebuda en el baptisme (cf. 1Jn 2,20.27), tots els creients posseeixen un instint per a la veritat de l'Evangeli, anomenat *sensus fidei*. Aquest consisteix en una certa connaturalitat amb les realitats divines, fonamentada en el fet que en l'Esperit Sant els batejats «participen de la naturalesa divina» (DV 2). D'aquesta participació en deriva l'aptitud de captar intuïtivament allò que és conforme a la veritat de la Revelació en la comunió de l'Església. Per això l'Església té la certesa que el poble sant de Déu no es pot equivocar en creure, quan la totalitat dels batejats expressa el seu consens universal en matèria de fe i de moral (cf. LG 12). No s'ha de confondre l'exercici del *sensus fidei* amb l'opinió pública. Sempre està unit al discerniment dels pastors en els diferents nivells de la vida eclesial, com ho mostra l'articulació de les fases del procés sinodal. Pretén assolir aquest consens dels fidels (*consensus fidelium*) que constitueix «un criteri segur per a determinar si una determinada doctrina o una determinada praxi pertanyen a la fe apostòlica» (Comissió Teològica Internacional, *El sensus fidei en la vida de l'Església*, 2014, n. 3).

23. Pel baptisme tots els cristians participen en el *sensus fidei*. Per tant, a més de ser el principi de sinodalitat, també és el fonament de l'ecumenisme. «El camí de la sinodalitat, que segueix l'Església catòlica, és i ha de ser ecumènic, així com el camí ecumènic és sinodal» (Francesc, *Discurs a Sa Santedat Mar Awa III*, 19 de novembre de 2022). L'ecumenisme és, en primer lloc, una qüestió de renovació espiritual. Exigeix processos de penediment i de guarició de la memòria de les ferides del passat, fins al coratge de la correcció fraterna en esperit de caritat evangèlica. A l'Assemblea han ressonat testimonis il·luminadors de cristians de diferents tradicions eclesials que comparteixen l'amistat, la pregària, la vida i el compromís pel servei als pobres i la cura de la casa comuna. En moltes regions del món hi ha sobretot l'ecumenisme de la sang: cristians de pertinences diferents que junts donen la vida per la fe en Jesucrist. El testimoni del seu martiri és més eloqüent que qualsevol paraula: la unitat ve de la creu del Senyor.

24. No és possible comprendre plenament el baptisme sinó dins de la iniciació cristiana, és a dir, de l'itinerari a través del qual el Senyor, mitjançant el ministeri de l'Església i el do de l'Esperit, ens introdueix en la fe pasqual i ens insereix en la comunió trinitària i eclesial. Aquest itinerari té una varietat significativa de formes segons l'edat en què es realitza, dels diferents accents propis de les tradicions orientals i de l'occidental, i de les especificitats de cada Església local. La iniciació posa en contacte amb una gran varietat de vocacions i de ministeris eclesials. En ells s'expressa el rostre misericordiós d'una Església que ensenya els seus fills a caminar tot

caminant amb ells. Els escolta i, mentre respon als seus dubtes i les seves preguntes, s'enriqueix amb la novetat que cada persona porta amb ella, amb la seva història i la seva cultura. En la pràctica d'aquesta acció pastoral, la comunitat cristiana experimenta, sovint sense tenir-ne plena consciència, la primera forma de sinodalitat.

25. Dins de l'itinerari de la iniciació cristiana, el sagrament de la Confirmació enriqueix la vida dels creients amb una efusió particular de l'Esperit en vista del testimoni. L'Esperit del que Jesús era ple (cf. Lc 4,1), que l'ha consagrat amb la unció i l'ha enviat a proclamar l'Evangeli (cf. Lc 4,18), és el mateix Esperit que s'aboca sobre els creients com a segell de la pertinença a Déu i com a unció que santifica. Per això, la Confirmació, que fa actual la gràcia de la Pentecosta en la vida del batejat i de la comunitat, és un do de gran valor per a renovar el prodigi d'una Església moguda pel foc de la missió, que tingui el coratge de sortir pels camins del món i la capacitat de fer-se comprendre per tots els pobles i per totes les cultures. Tots els creients estan cridats a contribuir a aquest impuls, acollint els carismes que l'Esperit distribueix abundantment a cadascú i compromentent-se a posar-los al servei del Regne amb humilitat i esperit d'iniciativa creatiu.

26. La celebració de l'Eucaristia, especialment els diumenges, és la primera i fonamental forma com el sant poble de Déu es reuneix i es troba. En la celebració eucarística se «significa i realitza la unitat de l'Església» (UR 2). En la «participació plena, conscient i activa» (SC 14) de tots els fidels, en la presència de diferents ministeris i en la presidència del bisbe o del prevere, es fa visible la comunitat cristiana, en la qual es realitza una corresponsabilitat diferenciada de tots per a la missió. Per això l'Església, Cos de Crist, aprèn de l'Eucaristia a articular unitat i pluralitat: unitat de l'Església i multiplicat de les assemblees eucarístiques; unitat del misteri sacramental i varietat de les tradicions litúrgiques; unitat de la celebració i diversitat de les vocacions, dels carismes i dels ministeris. Res no mostra més que l'Eucaristia que l'harmonia creada per l'Esperit no és uniformitat i que tot do eclesial està destinat a l'edificació comuna. Tota celebració de l'Eucaristia és també expressió del desig i crida a la unitat de tots els batejats, que encara no és plena i visible. Allà on no és possible la celebració dominical de l'Eucaristia, la comunitat, encara que desitjant-la, es reuneix al voltant de la celebració de la Paraula, on Crist tanmateix hi és present.

27. Hi ha un estret lligam entre *synaxis* i *synodos*, entre l'assemblea eucarística i l'assemblea sinodal. Encara que en diferents formes, en ambdues es realitza la promesa de Jesús d'estar present on dos o tres estan reunits en el seu nom (cf. Mt 18,20). Les assemblees sinodals són esdeveniments que celebren la unió de Crist amb la seva Església a través de l'acció de l'Esperit. És Ell qui assegura la unitat del cos eclesial de Crist en l'assemblea eucarística com en l'assemblea sinodal. La litúrgia és una escolta de la Paraula de Déu i una resposta a la seva iniciativa d'aliança. També l'assemblea sinodal és una escolta de la mateixa Paraula, que ressona tant en els signes dels temps com en el cor dels fidels, i una resposta de l'assemblea que discerneix la voluntat de Déu per posar-la en pràctica. L'aprofundiment del lligam entre litúrgia i sinodalitat ajudarà totes les comunitats cristianes, en la pluralitat de les seves cultures i tradicions, a assumir estils celebratius que manifestin el rostre d'una Església sinodal. Amb aquesta finalitat, demanem la institució d'un grup d'estudi específic, al qual confiar la reflexió sobre com fer les celebracions litúrgiques més expressives de la sinodalitat; també es podrà ocupar

de la predicació dins de les celebracions litúrgiques i del desenvolupament d'una catequesi sobre la sinodalitat en clau mistagògica.

Significat i dimensions de la sinodalitat

28. Els termes “sinodalitat” i “sinodal” deriven de l'antiga i constant pràctica eclesial de reunir-se en sínode. En les tradicions de les Esglésies d'orient i d'occident, la paraula “sínode” fa referència a institucions i esdeveniments que al llarg del temps han anat prenent formes diferents, implicant una pluralitat de subjectes. En la seva varietat, totes aquestes formes s'agermanen en el fet de reunir-se per a dialogar, discernir i decidir. Gràcies a l'experiència dels darrers anys, el significat d'aquests termes s'ha comprès millor i s'ha viscut encara més. Cada vegada més s'han associat al desig d'una Església més propera a les persones i més relacional, que sigui casa i família de Déu. Al llarg del procés sinodal, ha madurat una convergència sobre el significat de la sinodalitat que és a la base d'aquest Document: la sinodalitat és el caminar junts dels cristians amb Crist i cap al Regne de Déu, en unió amb tota la humanitat; orientada a la missió, implica reunir-se en assemblea en els diferents nivells de la vida eclesial, l'escolta mútua, el diàleg, el discerniment comunitari, la formació del consens com a expressió del fer-se present del Crist viu en l'Esperit, i l'assumpció d'una decisió en una corresponsabilitat diferenciada. En aquesta línia entenem millor què significa que la sinodalitat és una dimensió constitutiva de l'Església (cf. CTI, n. 1). En termes simples i sintètics, es pot dir que la sinodalitat és un camí de renovació espiritual i de reforma estructural per fer l'Església més participativa i missionera, és a dir, per fer-la més capaç de caminar amb cada home i cada dona, irradiant la llum de Crist.

29. En la Mare de Déu, Maria, Mare de Crist, de l'Església i de la humanitat, veiem resplendir a plena llum els trets d'una Església sinodal, missionera i misericordiosa. En efecte, ella és la figura de l'Església que escolta, prega, medita, dialoga, acompanya, discerneix, decideix i actua. D'ella aprenem l'art de l'escolta, l'atenció a la voluntat de Déu, l'obediència a la seva Paraula, la capacitat de recollir la necessitat dels pobres, el coratge de posar-se en camí, l'amor que ajuda, el cant de lloança i l'exultació en l'Esperit. Per això, com afirmava sant Pau VI, «l'acció de l'Església en el món és com un perllongament de la sol·licitud de Maria» (MC 28).

30. De manera més detallada, la sinodalitat designa tres aspectes diferents de la vida de l'Església:

- a) en primer lloc, es refereix a «l'*estil* peculiar que qualifica la vida i la missió de l'Església expressant-ne la seva natura com el caminar junts i el reunir-se en assemblea del poble de Déu convocat pel Senyor Jesús en la força de l'Esperit Sant per a anunciar l'Evangeli. Aquesta ha d'expressar-se en la manera ordinària de viure i d'obrar de l'Església. Aquest *modus vivendi et operandi* es realitza a través de l'escolta comunitària de la Paraula i la celebració de l'Eucaristia, la fraternitat de la comunió i la corresponsabilitat i participació de tot el poble de Déu, en els seus diferents nivells i en la distinció dels diversos ministeris i funcions, en la seva vida i en la seva missió» (CTI, n. 70a);
- b) en segon lloc, «la sinodalitat designa, a més, en un sentit més específic i determinat des del punt de vista teològic i canònic, aquelles *estructures* i aquells *processos eclesials* en què la natura sinodal de l'Església s'expressa a nivell institucional, de manera anàloga,

en els diversos nivells de la seva realització: local, regional, universal. Aquestes estructures i processos són al servei del discerniment autoritzat de l'Església, cridada a assenyalar, escoltant l'Esperit Sant, la direcció a seguir» (CTI, n. 70b);

- c) en tercer lloc, la sinodalitat designa «la realització puntual d'aquells *esdeveniments sinodals* en què l'Església està convocada per l'autoritat competent i segons específics procediments determinats per la disciplina eclesiàstica, implicant de diverses maneres, a nivell local, regional i universal, tot el poble de Déu sota la presidència dels bisbes en comunió col·legial i jeràrquica amb el bisbe de Roma, per al discerniment del seu camí i de qüestions particulars, i per a l'assumpció de decisions i orientacions amb la finalitat d'acomplir la seva missió evangelitzadora» (CTI, n. 70c).

31. En el context de l'eclesiologia conciliar del poble de Déu, el concepte de comunió expressa la substància profunda del misteri i de la missió de l'Església, que té en la celebració de l'Eucaristia la seva font i cimal, és a dir, la unió amb Déu Trinitat i la unitat entre les persones humanes que es realitza en Crist mitjançant l'Esperit Sant. Sobre aquest teló de fons, la sinodalitat «indica l'específica forma de viure i obrar (*modus vivendi et operandi*) de l'Església poble de Déu que manifesta i realitza en concret el seu ser comunió en el “caminar junts”, en l'agrupar-se en assemblea i en el participar activament de tots els seus membres en la seva missió evangelitzadora» (CTI, n. 6).

32. La sinodalitat no és una finalitat en si mateixa, sinó que té com a objectiu la missió que Crist ha confiat a l'Església en l'Esperit. Evangelitzar és «la missió essencial de l'Església [...] és la gràcia i la vocació pròpia de l'Església, la seva identitat més profunda» (EN 14). Fent-se propera de tothom, sense diferència de persones, predicant i ensenyant, batejant, celebrant l'Eucaristia i el sagrament de la Reconciliació, totes les Esglésies locals i tota l'Església responen concretament al manament del Senyor d'anunciar l'Evangelí a totes les nacions (cf. Mt 28,19-20; Mc 16,15-16). Posant en relleu tots els carismes i els ministeris, la sinodalitat permet que el poble de Déu anunciï i doni testimoni de l'Evangelí a les dones i als homes de cada lloc i de cada temps, fent-se «sagrament visible» (LG 9) de la fraternitat i de la unitat en Crist volguda per Déu. Sinodalitat i missió estan íntimament lligades: la missió il·lumina la sinodalitat i la sinodalitat impulsa a la missió.

33. L'autoritat dels pastors «és un do específic de l'Esperit de Crist Cap per a l'edificació de tot el cos» (CTI, n. 67). Aquest do està lligat al sagrament de l'Orde que configura a Crist Cap, Pastor i Servent, i posa tots els qui el reben al servei del sant poble de Déu per a custodiar l'apostolicitat de l'anunci i promoure la comunió eclesial a tots els nivells. La sinodalitat ofereix «el marc interpretatiu més adequat per a comprendre el mateix ministeri jeràrquic» (Francesc, *Discurs per a la commemoració el 50è aniversari de la institució del Sínode dels Bisbes*, 17 d'octubre de 2015) i situa en la perspectiva correcta el mandat que Crist confia, en l'Esperit Sant, als pastors. Per tant, convida tota l'Església, inclosos els que exerceixen una autoritat, a la conversió i a la reforma.

Unitat com a harmonia

34. «La criatura humana, de naturalesa espiritual, es realitza en les relacions interpersonals. Com més les viu de manera autèntica, més madura en la pròpia identitat personal. L'home

es valora no aïlladament sinó posant-se en relació amb els altres i amb Déu. Per tant, la importància d'aquestes relacions esdevé fonamental» (CV 53). Una Església sinodal es caracteritza com a espai on les relacions poden florir, gràcies a l'amor mutu que constitueix el manament nou que Jesús va deixar als seus deixebles (cf. Jn 13,34-35). Dins de cultures i societats cada vegada més individualistes, l'Església, «poble aplegat per la unitat del Pare, del Fill i de l'Esperit Sant» (LG 4), pot donar testimoni de la força de les relacions fundades en la Trinitat. Les diferències de vocació, edat, sexe, professió, condició i pertinença social, presents en cada comunitat cristiana, ofereixen a tothom aquell encontre amb l'alteritat indispensable per a la maduració personal.

35. En primer lloc, és en la família, que amb el Concili es podria anomenar «Església domèstica» (LG 11), on es viu la riquesa de les relacions entre persones unides en la seva diversitat de caràcter, edat i funció. Per això, les famílies representen un lloc privilegiat per aprendre i experimentar les pràctiques essencials d'una Església sinodal. Malgrat les fractures i els sofriments que experimenten les famílies, continuen sent llocs on s'aprèn a intercanviar-se el do de l'amor, de la confiança, del perdó, de la reconciliació i de la comprensió. És en família on aprenem que tenim la mateixa dignitat, que hem estat creats per a la reciprocitat, que necessitem ser escoltats i que som capaços d'escoltar, de discernir i decidir junts, d'acceptar i exercir una autoritat animada per la caritat, de ser corresponsables i donar compte de les nostres accions. «La família humanitza les persones a través de la relació del “nosaltres” i, al mateix temps, promou les diferències legítimes de cadascú» (Francesc, *Discurs als participants a la Plenària de la Pontificia acadèmia de les Ciències socials*, 29 d'abril de 2022).

36. El procés sinodal ha posat en evidència que l'Esperit Sant suscita constantment en el poble de Déu una gran varietat de carismes i ministeris. «També en l'edificació del cos de Crist vigeix la diversitat de membres i de funcions. Un sol és l'Esperit que distribueix els seus diversos dons per al bé de l'Església, d'acord amb les seves pròpies riqueses i segons les necessitats de ministeris (cf. 1 Co 12,11)» (LG 7). Igualment, ha sorgit l'aspiració d'ampliar les possibilitats de participació i d'exercici de la corresponsabilitat diferenciada de tots els batejats, homes i dones. En aquest sentit, però, s'ha expressat la tristesa provocada per la manca de participació de tants membres del poble de Déu en aquest camí de renovació eclesial i per la dificultat generalitzada per a viure plenament una relació sana entre homes i dones, entre generacions i entre persones i grups d'identitats culturals i condicions socials diferents, en particular els pobres i els exclosos.

37. A més, el procés sinodal ha posat en relleu el patrimoni espiritual de les Esglésies locals, en les quals i a partir de les quals existeix l'Església catòlica, i la necessitat d'articular les seves experiències. En virtut de la catolicitat, «cada una de les parts aporta els propis béns a les altres parts i a tota l'Església, de tal manera que tant el tot com cada una de les parts es beneficien d'aquesta aportació de tots i d'aquest esforç comú a la plenitud dins la unitat» (LG 13). El ministeri del successor de Pere «tutela les legítimes varietats i al mateix temps vetlla perquè aquestes particularitats, ben lluny de perjudicar la unitat, més aviat l'afavoreixin» (*ibid.*; cf. AG 22).

38. Des de sempre, tota l'Església ha estat una pluralitat de pobles i llengües, d'Esglésies amb els seus particulars ritus, disciplines i patrimonis teològics i espirituals, de vocacions, carismes i ministeris al servei del bé comú. La unitat d'aquesta diversitat és realitzada per Crist,

pedra angular, i per l'Esperit, mestre de l'harmonia. Aquesta unitat en la diversitat és precisament designada per la catolicitat de l'Església. Un signe d'això és la pluralitat d'Esglésies *sui iuris*, la riquesa de les quals el procés sinodal ha posat de manifest. L'Assemblea demana que es continuï pel camí de l'encontre, de la comprensió mútua i de l'intercanvi de dons que nodreixen la comunió d'una Església d'Esglésies.

39. La renovació sinodal afavoreix la valoració dels contextos com a llocs on es fa present i es realitza la crida universal de Déu a formar part del seu poble, d'aquell Regne de Déu que és «justícia, pau i goig en l'Esperit Sant» (Rm 14,17). D'aquesta manera, les diferents cultures poden copsar la unitat que implica la seva pluralitat i les obre a la perspectiva de l'intercanvi de dons. «La unitat de l'Església no és la uniformitat, sinó la integració orgànica de les legítimes diversitats» (NMI 46). La varietat de les expressions del missatge salvífic evita reduir-lo a una única comprensió de la vida de l'Església i de les formes teològiques, litúrgiques, pastorals i disciplinàries en què s'expressa.

40. La valoració dels contextos, de les cultures i de les diversitats, i de les relacions entre ells, és una clau per créixer com a Església sinodal missionera i caminar, sota l'impuls de l'Esperit Sant, cap a la unitat visible dels cristians. Reiterem el compromís de l'Església catòlica de continuar i intensificar el camí ecumènic amb els altres cristians, en virtut del baptisme comú i com a resposta a la crida a viure junts la comunió i la unitat entre els deixebles pels quals Crist prega a l'última cena (cf. Jn 17,20-26). L'Assemblea saluda amb alegria i agraïment els progressos en les relacions ecumèniques al llarg dels darrers seixanta anys, els documents de diàleg i les declaracions que expressen la fe comuna. La participació dels delegats fraters ha enriquit el desenvolupament de l'Assemblea i mirem amb esperança els propers passos del camí cap a la plena comunió gràcies a la recepció dels fruits del camí ecumènic en les pràctiques eclesials.

41. A tot arreu de la terra, els cristians viuen colze a colze amb persones que no estan batejades i serveixen Déu practicant una religió diferent. Preguem per ells solemnement en la litúrgia del Divendres Sant, amb ells col·laborem i lluitem per a construir un món millor, i juntament amb ells preguem a l'únic Déu que alliberi el món dels mals que l'afligeixen. El diàleg, l'encontre i l'intercanvi de dons propis d'una Església sinodal estan cridats a obrir-se a les relacions amb altres tradicions religioses, amb l'objectiu d'«establir amistat, pau, harmonia i compartir valors i experiències morals i espirituals en un esperit de veritat i amor» (Conferència dels bisbes catòlics de l'Índia, *Resposta de l'Església a l'Índia als reptes actuals*, 9 de març de 2016, citat a FT 271). En algunes regions, els cristians que es comprometen en la construcció de relacions frateres amb persones d'altres religions pateixen persecucions. L'Assemblea els encoratja a perseverar en el seu compromís amb esperança.

42. La pluralitat de les religions i de les cultures, la multiformitat de les tradicions espirituals i teològiques, la varietat dels dons de l'Esperit i de les tasques en la comunitat, així com la diversitat d'edat, sexe i pertinences socials dins de l'Església, són una invitació per a tothom a reconèixer i assumir la pròpia parcialitat, renunciant a la pretensió de posar-se al centre i obrint-se a l'acollida d'altres perspectives. Cada un és portador d'una contribució particular i indispensable per completar l'obra comuna. L'Església sinodal es pot descriure utilitzant la imatge de l'orquestra: la varietat dels instruments és necessària per donar vida a la bellesa i l'harmonia de la música, dins de la qual la veu de cadascú manté els seus trets distintius al servei de la missió comuna. Així es manifesta l'harmonia que l'Esperit obra en l'Església, ell

que és l'harmonia en persona (cf. Sant Basili, *Sobre el Salm 29,1; Sobre l'Esperit Sant XVI*, 38).

L'espiritualitat sinodal

43. La sinodalitat és, en primer lloc, una disposició espiritual que impregna la vida quotidiana dels batejats i tots els aspectes de la missió de l'Església. L'espiritualitat sinodal sorgeix de l'acció de l'Esperit Sant i requereix l'escolta de la Paraula de Déu, la contemplació, el silenci i la conversió del cor. Com ha afirmat el papa Francesc en l'obertura d'aquesta segona sessió, «l'Esperit Sant és guia segur, i la nostra primera tasca és aprendre a distingir la seva veu, perquè Ell parla en tots i en totes les coses» (Francesc, *Intervenció en la primera congregació general de la segona sessió de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes*, 2 d'octubre de 2024). Una espiritualitat sinodal també exigeix ascesi, humilitat, paciència i disponibilitat a perdonar i ser perdonats. Acull amb agraïment i humilitat la varietat dels dons i de les tasques distribuïdes per l'Esperit Sant per al servei de l'únic Senyor (cf. 1Co 12,4-5). Ho fa sense ambició o enveja, ni desig de dominació o de control, cultivant els mateixos sentiments que Jesucrist, que «es va fer no-res, fins a prendre la condició d'esclau» (Fl 2,7). En reconeixem el fruit quan la vida quotidiana de l'Església està marcada per la unitat i l'harmonia en la pluriformitat. Ningú no pot seguir sol per un camí d'espiritualitat autèntica. Necessitem suport, inclosa la formació i l'acompanyament espiritual, com a individus i com a comunitat.

44. La renovació de la comunitat cristiana només és possible reconeixent la primacia de la gràcia. Si manca la profunditat espiritual personal i comunitària, la sinodalitat es redueix a un expedient organitzatiu. Estem cridats no només a traduir en processos comunitaris els fruits d'una experiència espiritual personal, sinó a fer experiència de com practicar el manament nou de l'amor mutu és lloc i forma d'encontre amb Déu. En aquest sentit, la perspectiva sinodal, mentre poua en el ric patrimoni espiritual de la tradició, contribueix a renovar-ne les formes: una pregària oberta a la participació, un discerniment viscut conjuntament, una energia missionera que neix del compartir i s'irradia com a servei.

45. La conversa en l'Esperit és un instrument que, malgrat les seves limitacions, és fecund perquè permet l'escolta i el discerniment del «que diu l'Esperit a les Esglésies» (Ap 2,7). La seva pràctica ha suscitat alegria, sorpresa i agraïment i s'ha viscut com un itinerari de renovació que transforma les persones, els grups, l'Església. La paraula “conversa” expressa quelcom més que un simple diàleg: entrellaça harmoniosament pensament i sentiment i genera un món vital compartit. Per això es pot dir que en la conversa es juga la conversió. És una dada antropològica que es retroba en diferents pobles i cultures, units per la pràctica de reunir-se solidàriament per tractar i decidir les qüestions vitals per a la comunitat. La gràcia duu a terme aquesta experiència humana: conversar “en l'Esperit” significa viure l'experiència del compartir a la llum de la fe i en la recerca de la voluntat de Déu, en una atmosfera evangèlica en la qual l'Esperit Sant pot fer sentir la seva veu inconfusible.

46. A cada fase del procés sinodal ha ressonat la necessitat de guarició, reconciliació i reconstrucció de la confiança dins de l'Església, sobretot després de massa escàndols vinculats a diferents tipus d'abusos, i dins de la societat. L'Església està cridada a posar al centre de la seva vida i de la seva acció el fet que en Crist, pel baptisme, som confiats els uns als altres. El reconeixement d'aquesta realitat profunda es transforma en un deure sagrat que ens fa capaços

de reconèixer els errors i reconstruir la confiança. Recórrer aquest camí és un acte de justícia i un compromís missioner del poble de Déu en el nostre món i un do que hem d'invocar de dalt. El desig de continuar caminant per aquest camí és fruit de la renovació sinodal.

Sinodalitat com a profecia social

47. Practicat amb humilitat, l'estil sinodal pot fer de l'Església una veu profètica en el món d'avui. «L'Església sinodal és com un estendard alçat entre les nacions (cf. Is 11,12)» (Francesc, *Discurs per a la commemoració el 50è aniversari de la institució del Sínode dels Bisbes*, 17 d'octubre de 2015). Vivim en una època signada per desigualtats cada vegada més marcades, per un desencís creixent amb els models tradicionals de govern, per la desil·lusió amb el funcionament de la democràcia, per les tendències autocràtiques i dictatorials creixents, pel predomini del model de mercat sense tenir en compte la vulnerabilitat de les persones i de la creació, i per la temptació de resoldre els conflictes amb la força més que no pas amb el diàleg. Pràctiques autèntiques de sinodalitat permeten als cristians d'elaborar una cultura capaç de profecia crítica envers el pensament dominant i oferir així una contribució particular a la recerca de respostes a molts dels reptes que han d'afrontar les societats contemporànies i a la construcció del bé comú.

48. La manera sinodal de viure les relacions és una forma de testimoni en relació a la societat. A més, respon a la necessitat humana de ser acollit i sentir-se reconegut a l'interior d'una comunitat concreta. És un repte a l'aïllament creixent de les persones i a l'individualisme cultural, que també l'Església sovint ha absorbit, i ens crida a la cura mútua, a la interdependència i a la corresponsabilitat per al bé comú. De la mateixa manera, aquesta manera sinodal d'estar en relació desafía un comunitarisme social exagerat que asfixia les persones i no les permet que siguin subjectes del seu propi desenvolupament. La disponibilitat a l'escolta de tothom, especialment els pobres, contrasta amb claredat amb un món en què la concentració del poder deixa fora els pobres, els marginats, les minories i la terra, la nostra casa comuna. Tant la sinodalitat com l'ecologia integral assumeixen la perspectiva de les relacions i insisteixen en la necessitat de tenir cura dels lligams: per això es corresponen i s'integren en la manera de viure la missió de l'Església en el món contemporani.

Part II – A la barca, junts

La conversió de les relacions

Es trobaven plegats Simó Pere, Tomàs el Bessó, Natanael de Canà de Galilea, els fills de Zebedeu i dos deixebles més. Simó Pere els va dir: «Me'n vaig a pescar». Els altres li van respondre: «Nosaltres també hi venim» (Jn 21,2-3).

49. Al llac de Tiberíades és on tot havia començat. Pere, Andreu, Jaume, Joan havien deixat la barca i les xarxes per anar darrera de Jesús. Després de Pasqua, ells tornen a marxar d'aquell llac. A la nit, a la riba ressona un diàleg: «Me'n vaig a pescar». «Nosaltres també hi venim». L'itinerari sinodal també ha començat així: hem escoltat la invitació del successor de Pere i l'hem acollit; ens hem posat en moviment amb ell i darrere d'ell. Junts hem pregat, reflexionat, treballat i dialogat. Però sobretot hem experimentat que les relacions són les que sostenen la vitalitat de l'Església, animant les seves estructures. Una Església sinodal missionera necessita renovar les unes i les altres.

Relacions noves

50. Al llarg de tot el camí del Sínode i en totes les latituds, ha sorgit la petició d'una Església més capaç de nodrir les relacions: amb el Senyor, entre homes i dones, en les famílies, en les comunitats, entre tots els cristians, entre els grups socials, entre les religions, amb la creació. Molts han expressat la sorpresa de ser interpel·lats i l'alegria per poder fer sentir la seva veu en la comunitat; tampoc no han faltat els qui també han compartit el sofriment de sentir-se exclosos o jutjats per la seva situació matrimonial, identitat i sexualitat. El desig de relacions més autèntiques i significatives no només expressa l'aspiració a pertànyer a un grup cohesionat, sinó que correspon a una profunda consciència de fe: la qualitat evangèlica de les relacions comunitàries és decisiva per al testimoni que el poble de Déu està cridat a donar en la història. «Per l'estimació que us tindreu entre vosaltres tothom coneixerà si sou deixebles meus» (Jn 13,35). Les relacions renovades per la gràcia i l'hospitalitat que s'ofereix als últims segons l'ensenyament de Jesús, són el signe més eloqüent de l'acció de l'Esperit Sant en la comunitat dels deixebles. Per tal de ser una Església sinodal, és necessària, doncs, una autèntica conversió relacional. Hem d'aprendre de nou de l'Evangeli que la cura de les relacions no és una estratègia ni l'instrument per a una major eficàcia organitzativa, sinó que és la manera com Déu Pare s'ha revelat en Jesús i en l'Esperit. Quan les nostres relacions, malgrat la seva fragilitat, transparenten la gràcia de Crist, l'amor del Pare, la comunió de l'Esperit, nosaltres confessem amb la vida la fe en Déu Trinitat.

51. És als Evangelis on hem de mirar per traçar el mapa de la conversió que se'ns demana, aprenent a fer nostres les actituds de Jesús. Els Evangelis ens «el presenten constantment escoltant les persones que el troben pels camins de la Terra Santa» (DTC 11). Ja fossin homes o dones, jueus o pagans, mestres de la llei o publicans, justos o pecadors, captaires, cecs, leprosos o malalts, Jesús no ha fet fora ningú sense aturar-se a escoltar i sense entrar en diàleg. Ha revelat el rostre del Pare anant a trobar tothom allà on es troba la seva història i la seva llibertat. De l'escolta de les necessitats i de la fe de les persones que trobava, sorgien paraules i gestos

que renovaven la seva vida, obrint el camí per a guarir les relacions guarides. Jesús és el Messies que «fa que els sords hi sentin i que els muts parlin» (Mc 7,37). A nosaltres, els seus deixebles, demana que ens comportem de la mateixa manera i ens dona, amb la gràcia de l'Esperit Sant, la capacitat de fer-ho, modelant el nostre cor en el seu: només «el cor fa possible qualsevol vincle autèntic, perquè una relació que no es construeix amb el cor és incapaç de superar la fragmentació de l'individualisme» (DN 17). Quan ens posem a l'escolta dels germans i de les germanes, participem de l'actitud amb què Déu, en Jesucrist, ve a l'encontre de tothom.

52. L'exigència de conversió en les relacions concerneix inequívocament les que hi ha entre homes i dones. El dinamisme relacional està inscrit en la nostra condició de criatures. La diferència sexual constitueix la base de la relació humana. «Déu va crear l'home a la seva imatge, el va crear a imatge de Déu; va crear l'home i la dona» (Gn 1,27). En el projecte de Déu, aquesta diferència originària no comporta desigualtat entre home i dona. En la nova creació, aquesta es rellegeix a la llum de la dignitat del baptisme: «Tots els que heu estat batejats per unir-vos a Crist us heu revestit de Crist. Ja no compta ser jueu o grec, esclau o lliure, home o dona. Tots sou una sola cosa en Jesucrist» (Ga 3,27-28). Com a cristians estem cridats a acollir i respectar, en les diferents maneres i en els diferents contextos en què s'expressa, aquesta diferència que és do de Déu i font de vida. Donem testimoni de l'Evangeli quan cerquem viure relacions que respecten la igual dignitat i la reciprocitat entre homes i dones. Les expressions recurrents de dolor i sofriment de dones a totes les regions i continents, tant laïques com consagrades, durant el procés sinodal, revelen la freqüència amb què no ho fem.

En una pluralitat de contextos

53. La crida a la renovació de les relacions en el Senyor Jesús ressona en la pluralitat de contextos en què els seus deixebles viuen i duen a terme la missió de l'Església. Cadascun d'aquests contextos té unes riqueses peculiars que és imprescindible tenir en compte, vinculades al pluralisme de les cultures. Tots, tanmateix, encara que de maneres diferents, porten els signes de lògiques relacionals distorsionades i a vegades oposades a les de l'Evangeli. Al llarg de la història, els tancaments relacionals s'han solidificat en estructures de pecat (cf. SRS 36), que influeixen en la manera de pensar i actuar de les persones. En particular, generen bloquejos i pors, que hem d'afrontar i superar per poder encaminar-nos en el camí de la conversió relacional.

54. Els mals que afligeixen el nostre món estan arrelats en aquesta dinàmica, començant per les guerres i els conflictes armats, i en la il·lusió que es pot aconseguir una pau justa amb la força de les armes. Igualment letal és la creença que tota la creació, fins i tot les persones, es poden explotar a voluntat per treure'n profit. La conseqüència en són les moltes i diferents barreres que divideixen les persones, també en les comunitats cristianes, i limiten les possibilitats d'alguns respecte a les que gaudeixen altres: les desigualtats entre homes i dones, el racisme, la divisió en castes, la discriminació de les persones amb discapacitat, la violació dels drets de les minories de tota mena, la manca de voluntat d'acollir els migrants. També la relació amb la terra, la nostra germana i mare (cf. LS 1), presenta els signes d'una fractura que posa en perill la vida d'innombrables comunitats, especialment a les regions més empobrides, si no de pobles sencers i potser de tota la humanitat. El tancament més radical i dramàtic és en relació a

la mateixa vida humana, que porta al descart dels infants, des del ventre matern, i de la gent gran.

55. Molts mals que afligeixen el nostre món també es manifesten en l'Església. La crisi dels abusos, en les seves diverses i tràgiques manifestacions, ha provocat sofriments indescriptibles i sovint duradors a les víctimes i als supervivents, i a les seves comunitats. L'Església ha d'escoltar amb especial atenció i sensibilitat la veu de les víctimes i dels supervivents dels abusos sexuals, espirituals, econòmics, institucionals, de poder i de consciència per part de membres del clergat o de persones amb encàrrecs eclesials. L'escolta és un element fonamental del camí cap a la guarició, el penediment, la justícia i la reconciliació. En una època que viu una crisi global de confiança i encoratja les persones a viure en la desconfiança i en la sospita, l'Església ha de reconèixer les pròpies mancances, demanar perdó humilment, tenir cura de les víctimes, proporcionar-se instruments de prevenció i esforçar-se per reconstruir la confiança mútua en el Senyor.

56. L'escolta de qui pateix exclusió i marginació reforça la nostra consciència: forma part de la missió de l'Església fer-se càrrec del pes d'aquestes relacions ferides perquè el Senyor, el Vivent, les guareixi. Només així aquesta pot ser «com un sagrament, és a dir, signe i instrument de l'íntima unió amb Déu i de la unitat de tot el gènere humà» (LG 1). Al mateix temps, l'obertura al món permet descobrir que en cada racó del planeta, en cada cultura i en cada grup humà, l'Esperit ha sembrat les llavors de l'Evangeli. Aquestes donen fruit en la capacitat de viure relacions sanes, de conrear la confiança mútua i el perdó, de vèncer la por del diferent i de crear comunitats acollidores, de promoure una economia atenta a les persones i al planeta, de reconciliar-se després d'un conflicte. La història ens lliura un llegat de conflictes motivats també en nom de la pertinença religiosa, minant la credibilitat de les religions mateixes. Font de sofriment és l'escàndol de la divisió entre comunions cristianes, l'enemistat entre germans i germanes que han rebut el mateix baptisme. L'experiència renovada d'impuls ecumènic que acompanya el camí sinodal, un dels signes de la conversió relacional, obre a l'esperança.

Carismes, vocacions i ministeris per a la missió

57. Els cristians, personalment o de forma associada, estan cridats a fer fructificar els dons que l'Esperit atorga en vista al testimoni i a l'anunci de l'Evangeli. «Els carismes que rebem són diversos, però l'Esperit que els distribueix és un de sol. Són diversos els serveis, però és un de sol el Senyor a qui servim. Són diversos els miracles, però tots són obra d'un sol Déu, que els fa valent-se de cadascun de nosaltres. Les manifestacions de l'Esperit distribuïdes a cadascú són en bé de tots» (1Co 12,4-7). A la comunitat cristiana, tots els batejats estan enriquits amb dons a compartir, cadascun segons la seva vocació i la seva condició de vida. Les diferents vocacions eclesials són, en efecte, expressions múltiples i articulades de l'única crida baptismal a la santedat i a la missió. La varietat de carismes, que té el seu origen en la llibertat de l'Esperit Sant, té com a finalitat la unitat del cos eclesial de Crist (cf. LG 32) i la missió en els diferents llocs i cultures (cf. LG 12). Aquests dons no són propietat exclusiva de qui els rep i els exerceix, ni poden ser motiu de reivindicació per a ells mateixos o per a un grup. També, amb una adequada pastoral vocacional, aquests estan cridats a contribuir tant a la vida de la comunitat cristiana, com al desenvolupament de la societat en les seves múltiples dimensions.

58. Cada batejat respon a les exigències de la missió en els contextos on viu i actua a partir de les pròpies inclinacions i capacitats, manifestant així la llibertat de l'Esperit en atorgar els seus dons. Gràcies a aquest dinamisme en l'Esperit, el poble de Déu, posant-se a l'escolta de la realitat en què viu, pot descobrir nous àmbits de compromís i noves formes de complir la seva missió. Els cristians, que en diferents qualitats —en família i en altres estats de vida, en el lloc de treball i en les professions, en el compromís cívic o polític, social o ecològic, en el desenvolupament d'una cultura inspirada en l'Evangeli com en l'evangelització de la cultura de l'entorn digital—, recorren els camins del món i en els seus ambients de vida anuncien l'Evangeli, són sostinguts pels dons de l'Esperit.

59. Aquests demanen a l'Església que no els deixi sols, sinó sentir-se enviats i sostinguts. Demanen ser nodrits del pa de la Paraula i de l'Eucaristia, així com dels lligams fraterns de la comunitat. Demanen que es reconegui el seu compromís com allò que és: acció d'Església en virtut de l'Evangeli, no una opció privada. Finalment, demanen que la comunitat acompanyi aquells que, a través del seu testimoni, s'han vist atrets per l'Evangeli. En una Església sinodal missionera, sota el guiatge dels seus pastors, les comunitats seran capaces d'enviar i donar suport als que han estat enviats. Per tant, es concebran principalment al servei de la missió que els fidels desenvolupen dins de la societat, en la vida familiar i laboral, sense concentrar-se exclusivament en les activitats que es desenvolupen en el seu interior i en les seves necessitats organitzatives.

60. En virtut del baptisme, homes i dones gaudeixen de la mateixa dignitat en el poble de Déu. No obstant això, les dones continuen trobant obstacles per aconseguir un reconeixement més ple dels seus carismes, de la seva vocació i del seu lloc en els diferents àmbits de la vida de l'Església, en detriment del servei a la missió comuna. Les Escriptures donen testimoni del paper destacat de moltes dones en la història de la salvació. El primer anunci de la resurrecció es va confiar a una dona, Maria de Magdala; el dia de la Pentecosta, Maria, la Mare de Déu, junt amb moltes altres dones que havien seguit el Senyor, eren presents al cenacle. És important que els passatges relatius de l'Escriptura trobin un espai adequat dins dels leccionaris litúrgics. Alguns moments crucials de la història de l'Església confirmen l'aportació essencial de les dones mogudes per l'Esperit. Les dones constitueixen la majoria dels que assisteixen a les esglésies i sovint són les primeres testimonis de la fe en les famílies. Són actives en la vida de les petites comunitats cristianes i en les parròquies; gestionen escoles, hospitals i centres d'acollida; lideren iniciatives de reconciliació i de promoció de la dignitat humana i de la justícia social. Les dones contribueixen a la recerca teològica i són presents en llocs de responsabilitat en les institucions vinculades a l'Església, en les cúries diocesanes i en la cúria romana. Hi ha dones que desenvolupen funcions d'autoritat o són líders de comunitats. Aquesta Assemblea convida a que s'apliquin plenament totes les oportunitats que ja preveu el dret vigent en relació al paper de les dones, especialment en els llocs on romanen sense implementar-se. No hi ha motius que impedeixin a les dones assumir papers de guiatge a l'Església: allò que ve de l'Esperit Sant no es pot aturar. També resta oberta la qüestió de l'accés de les dones al ministeri diaconal i cal continuar el discerniment en aquest sentit. L'Assemblea també convida a donar més atenció al llenguatge i a les imatges utilitzades en la predicació, en l'ensenyament, en la catequesi i en la redacció dels documents oficials de l'Església, donant més espai a l'aportació de dones santes, teòlogues i místiques.

61. Dins de la comunitat cristiana, cal estar més atents especial als infants: no només necessiten ser acompanyats en l'aventura del creixement, sinó que tenen molt a donar a la comunitat dels creients. Quan els apòstols discuteixen entre ells sobre qui és el més gran, Jesús posa al centre un infant, presentant-lo com a criteri per entrar en el Regne (cf. Mc 9,33-37). L'Església no pot ser sinodal sense la contribució dels infants, portadors d'un potencial missiонер que cal valorar. La seva veu és necessària en la comunitat: hem d'escoltar-la i comprometre'ns perquè tothom a la societat l'escolti, sobretot els que tenen responsabilitats polítiques i educatives. Una societat que no sap acollir i cuidar els infants és una societat malalta; el sofriment que pateixen molts d'ells per la guerra, la pobresa i l'abandonament, l'abús i el tràfic de persones és un escàndol que requereix el coratge de la denúncia i el compromís de la solidaritat.

62. També els joves tenen una contribució a donar a la renovació sinodal de l'Església. Ells són especialment sensibles als valors de la fraternitat i del compartir, al mateix temps que rebutgen actituds paternalistes o autoritàries. A vegades la seva actitud envers l'Església es presenta com una crítica, però sovint pren la forma positiva d'un compromís personal per una comunitat acollidora i compromesa en la lluita contra la injustícia social i per la cura de la casa comuna. La petició de «caminar junts en la vida quotidiana», avançada pels joves en el Sínode que se'ls va dedicar l'any 2018, correspon exactament a l'horitzó d'una Església sinodal. Per això, és fonamental assegurar-los un acompanyament atent i pacient; en particular, mereix ser represa la proposta, sorgida gràcies a la seva aportació, d'«una experiència d'acompanyament en vista del discerniment», que inclogui la vida fraterna compartida amb educadors adults, un compromís apostòlic per viure junts al servei dels més necessitats, una oferta d'espiritualitat arrelada en la pregària i la vida sacramental (cf. *Document final de la XV Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes, «Els joves, la fe i el discerniment vocacional»*, 161).

63. En la promoció de la corresponsabilitat per a la missió de tots els batejats, reconeixem les capacitats apostòliques de les persones amb discapacitat que se senten cridades i enviades com a subjectes actius d'evangelització. Volem valorar la contribució que prové de la immensa riquesa d'humanitat que porten amb ells. Reconeixem les seves experiències de sofriment, marginació, discriminació, a vegades patides també dins de la mateixa comunitat cristiana, per actituds paternalistes de commiseració. Per a afavorir la seva participació en la vida i en la missió de l'Església, es proposa la creació d'un observatori eclesial de la discapacitat.

64. Entre les vocacions amb què l'Església s'enriqueix, destaca la dels cònjuges. El Concili Vaticà II ha ensenyat que «tenen en el seu rang i estat de vida la pròpia gràcia enmig del poble de Déu» (LG 11). El sagrament del matrimoni assigna una missió particular que es refereix al mateix temps a la vida de família, l'edificació de l'Església i el compromís en la societat. En particular, en els darrers anys ha anat creixent la consciència que les famílies són subjectes i no només destinatàries de la pastoral familiar. Per això necessiten trobar-se i fer xarxa, també gràcies a l'ajuda de les institucions eclesials dedicades a l'educació dels infants i dels joves. Novament, l'Assemblea manifesta proximitat i suport a aquells que viuen una condició de solitud com a opció de fidelitat a la tradició i al magisteri de l'Església en matèria matrimonial i d'ètica sexual, en què reconeixen una font de vida.

65. Al llarg dels segles, els dons espirituals també han originat diverses expressions de vida consagrada. Des dels inicis, l'Església ha reconegut l'acció de l'Esperit en la vida d'aquells homes i dones que han optat per a seguir Crist en el camí dels consells evangèlics, consagrant-

se al servei de Déu tant en la contemplació com en múltiples formes de servei. La vida consagrada està cridada a interpel·lar l'Església i la societat amb la seva veu profètica. En la seva experiència secular, les famílies religioses han madurat experimentades pràctiques de vida sinodal i de discerniment comunitari, aprenent a harmonitzar els dons individuals i la missió comuna. Ordes i congregacions, societats de vida apostòlica, instituts seculars, així com associacions, moviments i noves comunitats tenen una contribució especial a fer al creixement de la sinodalitat en l'Església. Avui moltes comunitats de vida consagrada són un laboratori d'interculturalitat que constitueix una profecia per a l'Església i per al món. Al mateix temps, la sinodalitat convida –i de vegades desafia– els pastors de les Esglésies locals, així com els responsables de la vida consagrada i les agregacions eclesials a enfortir les relacions per tal de donar vida a un intercanvi de dons al servei de la missió comuna.

66. La missió implica tots els batejats. La primera tasca de laics i laiques és impregnar i transformar les realitats temporals amb l'esperit de l'Evangeli (cf. LG 31.33; AA 5–7). El procés sinodal, sostingut per un estímul del papa Francesc (cf. Carta apostòlica en forma de Motu proprio *Spiritus Domini*, 10 de gener de 2021), ha demanat a les Esglésies locals respondre amb creativitat i coratge a les necessitats de la missió, discernint entre els carismes alguns que convé que adoptin una forma ministerial, dotant-se de criteris, instruments i procediments adequats. No tots els carismes s'han de configurar com a ministeris, ni tots els batejats han de ser ministres, ni s'han d'instituir tots els ministeris. Perquè un carisma es configuri com a ministeri és necessari que la comunitat identifiqui una veritable necessitat pastoral, acompanyada d'un discerniment dut a terme pel pastor juntament amb la comunitat sobre l'oportunitat de crear un nou ministeri. Com a fruit d'aquest procés, l'autoritat competent pren la decisió. En una Església sinodal missionera, es demana la promoció de formes més nombroses de ministeris laicals, és a dir, que no requereixen el sagrament de l'Orde, no només en l'àmbit litúrgic. Poden ser instituïts o no instituïts. També s'ha d'iniciar una reflexió sobre com confiar els ministeris laicals en un moment en què les persones es mouen d'un lloc a un altre cada vegada amb més facilitat, precisant els temps i els àmbits del seu exercici.

67. Entre els nombrosos serveis eclesials, l'Assemblea ha reconegut la contribució a la intel·ligència de la fe i al discerniment que ofereix la teologia en la varietat de les seves expressions. Teòlegs i teòlogues ajuden el poble de Déu a desenvolupar una comprensió de la realitat il·luminada per la Revelació i a elaborar respostes idònies i llenguatges adequats per a la missió. En l'Església sinodal i missionera «el carisma de la teologia és cridat a exercir un servei específic [...]. Junt amb l'experiència de fe i la contemplació de la veritat del poble fidel i amb la predicació dels pastors, la teologia contribueix a la penetració cada vegada més profunda de l'Evangeli. A més, “com per a qualsevol altra vocació cristiana, també el ministeri del teòleg, a més de ser personal, és també comunitari i col·legial”» (CTI, n. 75), sobretot quan es duu a terme en forma d'ensenyament confiat amb una missió canònica en les institucions acadèmiques eclesiàstiques. «La sinodalitat eclesial compromet, doncs, els teòlegs a fer teologia de forma sinodal, promovent entre ells la capacitat d'escoltar, dialogar, discernir i integrar la multiplicitat i la varietat de les instàncies i de les aportacions» (*ibid.*). En aquesta línia, és urgent afavorir, a través de formes institucionals adequades, el diàleg entre els pastors i els que es dediquen a la recerca teològica. L'Assemblea convida les institucions teològiques a continuar la recerca encaminada a aclarir i aprofundir el significat de la sinodalitat i acompanyar-ne la formació en les Esglésies locals.

El ministeri ordenat al servei de l'harmonia

68. Com tots els ministeris de l'Església, l'episcopat, el presbiterat i el diaconat estan al servei de l'anunci de l'Evangeli i de l'edificació de la comunitat eclesial. El Concili Vaticà II ha recordat que el ministeri ordenat, d'institució divina, «és exercit en diversos ordes per aquells que ja d'antic són anomenats bisbes, preveres i diaques» (LG 28). En aquest context, el Concili Vaticà II ha afirmat la sacramentalitat de l'episcopat (cf. LG 21), ha recuperat la realitat de comunió del presbiterat (cf. LG 28) i ha obert el camí a la restauració de l'exercici permanent del diaconat a l'Església llatina (cf. LG 29).

El ministeri del bisbe: constituir en unitat els dons de l'Esperit

69. És tasca del bisbe presidir una Església local, com a principi visible d'unitat en el seu interior i vincle de comunió amb totes les Esglésies. L'afirmació del Concili segons la qual «amb la consagració episcopal és conferida la plenitud del sagrament de l'Orde» (LG 21) permet comprendre la identitat del bisbe en la trama de les relacions sacramentals amb Crist i amb la «porció del poble de Déu» (CD 11) que li és confiada i que està cridat a servir en nom de Crist bon pastor. Qui és ordenat bisbe no és carregat de prerrogatives i tasques que ha de dur a terme tot sol. Més aviat rep la gràcia i la tasca de reconèixer, discernir i constituir en unitat els dons que l'Esperit aboca sobre les persones i sobre les comunitats, obrant dins del vincle sacramental amb els preveres i els diaques, corresponsables amb ell del servei ministerial en l'Església local. En fer-ho, realitza allò que és més propi i específic de la seva missió en el context de la sol·licitud per la comunió de les Esglésies.

70. El del bisbe és un servei en, amb i per a la comunitat (cf. LG 20), desenvolupat a través de l'anunci de la Paraula, la presidència de la celebració eucarística i dels altres sagraments. Per això, l'Assemblea sinodal desitja que el poble de Déu tingui més veu en l'elecció dels bisbes. També recomana que l'ordenació del bisbe es realitzi a la diòcesi a la qual està destinat com a pastor i no a la diòcesi d'origen, com passa sovint, i que els consagrants principals siguin escollits entre els bisbes de la província eclesiàstica, inclòs, en la mesura del possible, el metropolità. Així serà més clar que qui esdevé bisbe contreu un lligam amb l'Església a la qual està destinat, assumint públicament davant d'ella els compromisos del seu ministeri. Igualment és important que, sobretot durant les visites pastorals, pugui passar temps amb els fidels, per escoltar-los amb vista al seu discerniment. Això ajudarà a experimentar l'Església com a família de Déu. La relació constitutiva del bisbe amb l'Església local no apareix avui amb prou claredat en el cas dels bisbes titulars, per exemple, els representants pontificis, els que ofereixen servei a la cúria romana. Serà oportú continuar reflexionant sobre aquest tema.

71. Els bisbes també necessiten ser acompanyats i sostinguts en el seu ministeri. El metropolità pot tenir un paper en la promoció de la fraternitat entre bisbes de diòcesis veïnes. Al llarg de l'itinerari sinodal, ha sorgit la necessitat d'oferir als bisbes itineraris de formació contínua també en els contextos locals. S'ha recordat la necessitat de precisar el paper dels bisbes auxiliars i d'ampliar les tasques que el bisbe pot delegar. També caldrà valorar l'experiència dels bisbes emèrits en la seva nova manera d'estar al servei del poble de Déu. És important ajudar els fidels a no cultivar expectatives excessives i poc realistes en relació al bisbe, recordant que també ell és un germà fràgil, exposat a la temptació, necessitat d'ajuda com tothom.

Una visió idealitzada del bisbe no facilita el seu delicat ministeri, que en canvi es recolza en la participació de tot el poble de Déu en la missió, en una Església veritablement sinodal.

Amb el bisbe: preveres i diaques

72. En una Església sinodal, els preveres estan cridats a viure el seu servei en una actitud de proximitat a les persones, d'acollida i d'escolta de tothom, obrint-se a un estil sinodal. Els preveres «formen amb el propi bisbe un sol presbiteri» (LG 28) i col·laboren amb ell en el discerniment dels carismes i en l'acompanyament i guiatge de l'Església local, amb una atenció especial al servei de la unitat. Estan cridats a viure la fraternitat presbiteral i a caminar junts en el servei pastoral. El presbiteri també inclou els preveres membres d'instituts de vida consagrada i societats de vida apostòlica, que l'enriqueixen amb la peculiaritat del seu carisma. Ells, així com els preveres que provenen d'Esglésies orientals *sui iuris*, cèlibes o casats, els preveres *fidei donum* i els que provenen d'altres nacions, ajuden el clergat local a obrir-se als horitzons de tota l'Església, mentre que els preveres diocesans ajuden els altres confreres a inserir-se en la història d'una diòcesi concreta, amb les seves tradicions i riqueses espirituals. D'aquesta manera, també en el presbiteri, es produeix un veritable intercanvi de dons en vista de la missió. També els preveres necessiten ser acompanyats i sostinguts, sobretot en les primeres etapes del ministeri i en moments de debilitat i de fragilitat.

73. Servents dels misteris de Déu i de l'Església (cf. LG 41), els diaques són ordenats «no amb vista al sacerdoci sinó amb vista al ministeri» (LG 29). L'exerceixen en el servei de la caritat, en l'anunci i en la litúrgia, mostrant en cada context social i eclesial en què estan presents la relació entre Evangeli anunciat i vida viscuda en l'amor, i promovent en tota l'Església una consciència i un estil de servei envers tothom, especialment els més pobres. Les funcions dels diaques són múltiples, com ho mostra la tradició, la pregària litúrgica i la praxi pastoral. Aquests s'especificaran en resposta a les necessitats de cada Església local, en particular per despertar i mantenir l'atenció de tots envers els més pobres, en el marc d'una Església sinodal missionera i misericordiosa. El ministeri diaconal continua sent desconegut per a molts cristians, també perquè, tot i haver estat restaurat pel Vaticà II a l'Església llatina com a grau propi i permanent (cf. LG 29), encara no ha estat acollit en totes les àrees geogràfiques. S'haurà d'aprofundir en l'ensenyament del Concili, també a partir d'una verificació de les nombroses experiències que es duen a terme, però ja ofereix motivacions sòlides a les Esglésies locals perquè no tardin en promoure el diaconat permanent d'una manera més generosa, reconeixent en aquest ministeri un preuat factor de maduració d'una Església servent en el seguiment del Senyor Jesús que s'ha fet servidor de tots. Aquest aprofundiment també podrà ajudar a comprendre millor el significat de l'ordenació diaconal dels que esdevindran preveres.

La col·laboració entre els ministres ordenats dins de l'Església sinodal

74. Diverses vegades, al llarg del procés sinodal, s'ha expressat agraïment a bisbes, preveres i diaques per la joia, el compromís i la dedicació amb què desenvolupen el seu servei. També s'han escoltat les dificultats que els pastors troben en el seu ministeri, relacionades sobretot amb un sentiment d'aïllament, de solitud, a més d'estar aclaparats per les peticions de satisfer cada necessitat. L'experiència del Sínode pot ajudar bisbes, preveres i diaques a redescobrir la corresponsabilitat en l'exercici del ministeri, que requereix també la col·laboració amb

els altres membres del poble de Déu. Una distribució més articulada de les tasques i de les responsabilitats, un discerniment més valent d'allò que pertany específicament al ministeri ordenat i del que pot i s'ha de delegar a altres, n'afavorirà l'exercici d'una manera espiritualment més sana i pastoralment més dinàmica en cadascun dels seus ordes. Aquesta perspectiva, sens dubte, no deixarà de repercutir en els processos de presa de decisions caracteritzats per un estil més clarament sinodal. També ajudarà a superar el clericalisme entès com a ús del poder en benefici propi i distorsió de l'autoritat de l'Església que és servei al poble de Déu. Aquest s'expressa sobretot en els abusos sexuals, econòmics, de consciència i de poder per part dels ministres de l'Església. «El clericalisme, afavorit tant pels mateixos sacerdots com pels laics, genera una escissió en el cos eclesial que fomenta i ajuda a perpetuar molts dels mals que avui denunciem» (Francesc, *Carta al poble de Déu*, 20 d'agost de 2018).

Junts per a la missió

75. En resposta a les necessitats de la comunitat i de la missió, l'Església, al llarg de la seva història, ha creat alguns ministeris, diferents dels ordenats. Aquests ministeris són la forma que assumeixen els carismes quan són reconeguts públicament per la comunitat i per aquells que tenen la responsabilitat de guiar-la, i es posen al servei de la missió de manera estable. Alguns estan dirigits més específicament al servei de la comunitat cristiana. Són especialment rellevants els ministeris instituïts, que són conferits pel bisbe, una vegada a la vida, amb un ritu específic, després d'un discerniment adient i una formació adequada dels candidats. No es tracta d'un simple mandat o d'una assignació de tasques; el conferiment del ministeri és un sacramental que configura la persona i defineix la seva manera de participar en la vida i en la missió de l'Església. A l'Església llatina es tracta del ministeri del lector i de l'acòlit (cf. Francesc, *Carta apostòlica en forma de Motu proprio Spiritus Domini*, 10 de gener de 2021), i el del catequista (cf. Francesc, *Carta apostòlica en forma de Motu proprio Antiquum ministerium*, 10 de maig de 2021). Els termes i les modalitats del seu exercici s'han de definir mitjançant un mandat de l'autoritat legítima. Correspon a les Conferències episcopals establir les condicions personals que els candidats han de satisfer i desenvolupar els itineraris formatius per a accedir a aquests ministeris.

76. A aquests s'hi afegeixen ministeris no instituïts ritualment, però exercits amb estabilitat pel mandat de l'autoritat competent, com, per exemple, el ministeri de coordinar una petita comunitat eclesial, de dirigir la pregària de la comunitat, d'organitzar accions caritatives, etc., que admeten una gran varietat en funció de les característiques de la comunitat local. Un exemple d'això en són els catequistes que, en moltes regions d'Àfrica, són responsables de comunitats mancades de preveres. Encara que no hi hagi un ritu prescrit, convé fer públic l'encàrrec, a través d'un mandat, davant de la comunitat per afavorir-ne el reconeixement efectiu. També hi ha ministeris extraordinaris, com el ministeri extraordinari de la comunió, la presidència de les celebracions dominicals en espera de prevere, l'administració d'alguns sacramentals o altres. Els ordenaments canònics llatí i oriental ja preveuen que, en alguns casos, els fidels laics, homes o dones, també poden ser ministres extraordinaris del baptisme. En l'ordenament canònic llatí, el bisbe (amb l'autorització de la Santa Seu) pot delegar l'assistència als matrimonis a fidels laics, homes o dones. A partir de les necessitats dels contextos locals, cal que es valori la possibilitat d'ampliar i fer estables aquestes oportunitats d'exercici ministerial per part dels fidels laics. Finalment, hi ha serveis espontanis, que no necessiten més condicions o reconeixements

explícits. Mostren que tots els fidels, de diverses maneres, participen en la missió a través dels seus dons i carismes.

77. Cal oferir als fidels laics, homes i dones, més oportunitats de participació, explorant també altres formes de servei i ministeri en resposta a les necessitats pastorals del nostre temps, en un esperit de col·laboració i corresponsabilitat diferenciada. En particular, del procés sinodal sorgeixen algunes necessitats concretes a les que cal respondre de manera adequada en els diferents contextos:

- a) una participació més àmplia de laics i laiques en els processos de discerniment eclesial i en totes les fases dels processos de presa de decisions (elaboració i presa de les decisions);
- b) un accés més ampli dels laics i laiques a llocs de responsabilitat a les diòcesis i a les institucions eclesiàstiques, inclosos seminaris, instituts i facultats de teologia, en línia amb les disposicions ja existents;
- c) un major reconeixement i un suport més decidit a la vida i als carismes de consagrades i consagrats i el seu compromís en llocs de responsabilitat eclesial;
- d) l'augment del nombre de laics i laiques qualificats que desenvolupen la funció de jutge en els processos canònics;
- e) un reconeixement efectiu de la dignitat i el respecte dels drets dels qui treballen com a empleats de l'Església i de les seves institucions.

78. El procés sinodal ha renovat la consciència que l'escolta és un component essencial de tots els aspectes de la vida de l'Església: l'administració dels sagraments, en particular el de la Reconciliació, la catequesi, la formació i l'acompanyament pastoral. En aquest marc, l'Assemblea ha estat atenta a la proposta d'instituir un ministeri de l'escolta i de l'acompanyament, mostrant una varietat d'orientacions. Alguns s'hi han expressat favorablement, perquè aquest ministeri constituiria una forma profètica de subratllar la importància de l'escolta i l'acompanyament en la comunitat. Altres han afirmat que l'escolta i l'acompanyament són tasca de tots els batejats, sense que hi hagi necessitat d'un ministeri específic. Altres encara han subratllat la necessitat d'un aprofundiment, per exemple de la relació entre aquest possible ministeri i l'acompanyament espiritual, el *counseling* pastoral i la celebració del sagrament de la Reconciliació. També va sorgir la proposta que el possible ministeri de l'escolta i de l'acompanyament estigui destinat d'una manera particular a acollir els que estan al marge de la comunitat eclesial, dels que retornen després d'haver-se'n allunyat, dels que estan a la recerca de la veritat i desitgen ser ajudats per trobar el Senyor. Per tant, roman la necessitat de continuar el discerniment en aquest sentit. Els contextos locals on més se senti aquesta necessitat podran promoure una experimentació i elaborar possibles models sobre els quals discernir.

Part III – «Tireu la xarxa»

La conversió dels processos

Jesús els digué: «Nois, no teniu res per a menjar?». Li van contestar: «No». Llavors els va dir: «Tireu la xarxa a la dreta de la barca i pescareu». Ho van fer així i ja no la podien treure de tant peix com hi havia (Jn 21,5-6).

79. La pesca no ha donat fruits i ara ja és el moment de tornar a la riba. Però ressona una veu amb autoritat, que convida a fer una cosa que els deixebles no haurien fet tot sols, el que indica una possibilitat que els seus ulls i la seva ment no reeixia a intuir: «Tireu la xarxa a la dreta de la barca i pescareu». Al llarg del procés sinodal, hem buscat escoltar aquesta veu i acollir tot el que ens deia. En la pregària i en el diàleg fratern, hem reconegut que el discerniment eclesial, la cura dels processos de presa de decisions i el compromís de donar compte de la pròpia actuació i d'avaluar el resultat de les decisions preses són pràctiques amb les quals responem a la Paraula que ens indica els camins de la missió.

80. Aquestes tres pràctiques estan estretament entrellaçades. Els processos de presa de decisions necessiten el discerniment eclesial, que requereix l'escolta en un clima de confiança, que sostenen transparència i rendició de comptes. La confiança ha de ser mútua: els qui prenen les decisions han de poder confiar i escoltar el poble de Déu, que al seu torn ha de poder confiar en qui exerceix l'autoritat. Aquesta visió integral posa de manifest que cadascuna d'aquestes pràctiques depèn de les altres i les sostenen, al servei de la capacitat de l'Església per a desenvolupar la seva missió. Comprometre's en processos de presa de decisions basats en el discerniment eclesial i assumir una cultura de la transparència, de la rendició de comptes i de l'avaluació requereix una formació adequada no només tècnica, sinó capaç d'explorar-ne els fonaments teològics, bíblics i espirituals. Tots els batejats necessiten aquesta formació al testimoni, a la missió, a la santedat i al servei, que posa en relleu la corresponsabilitat. Pren formes particulars per als qui exerceixen encàrrecs de responsabilitat o al servei del discerniment eclesial.

El discerniment eclesial per a la missió

81. Per a promoure relacions capaces de sostenir i orientar la missió de l'Església, és una necessitat prioritària exercir la saviesa evangèlica que ha permès a la comunitat apostòlica de Jerusalem segellar el resultat del primer esdeveniment sinodal amb les paraules: «L'Esperit Sant i nosaltres hem cregut» (Ac 15,28). És el discerniment que podem qualificar com a «eclesial», en tant que exercit pel poble de Déu en vista a la missió. L'Esperit, que el Pare ha enviat en el nom de Jesús i que ho ensenya tot (cf. Jn 14,26), guia els creients en tot moment «a la veritat sencera» (Jn 16,13). Amb la seva presència i la seva acció contínua, la «tradició, que arrenca dels apòstols, progressa en l'Església» (DV 8). Invocant la seva llum, el poble de Déu, participant de la funció profètica de Crist (cf. LG 12), «procura discernir en els esdeveniments, en les exigències i en les aspiracions en els quals participa junt amb els altres homes del nostre temps, quins són els veritables signes de la presència o del pla de Déu» (GS 11). Aquest discerniment fa servir tots els dons de saviesa que el Senyor distribueix en l'Església i està arrelat en el *sensus*

fidei comunicat per l'Esperit a tots els batejats. Amb aquest esperit s'ha de tornar a comprendre i reorientar la vida de l'Església sinodal missionera.

82. El discerniment eclesial no és una tècnica organitzativa, sinó una pràctica espiritual que cal viure en la fe. Això requereix llibertat interior, humilitat, pregària, confiança mútua, obertura a la novetat i abandonament a la voluntat de Déu. Mai no és l'afirmació d'un punt de vista personal o de grup, ni es resol en la simple suma d'opinions individuals; cadascú, parlant segons la seva consciència, s'obre a escoltar el que els altres comparteixen en consciència, per tal de cercar reconèixer junts «què diu l'Esperit a les Esglésies» (Ap 2,7). Preveient l'aportació de totes les persones implicades, el discerniment eclesial és alhora condició i expressió privilegiada de la sinodalitat, en la qual es viuen juntes comunió, missió i participació. El discerniment és tant més ric com més s'escolta tothom. Per això és fonamental promoure una àmplia participació en els processos de discerniment, amb una cura particular de la implicació d'aquells que es troben al marge de la comunitat cristiana i de la societat.

83. L'escolta de la Paraula de Déu és el punt de partida i el criteri de tot discerniment eclesial. Les Sagrades Escriptures, en efecte, testimonien que Déu ha parlat al seu Poble, fins al punt de donar-nos en Jesús la plenitud de tota la revelació (cf. DV 2), i indiquen els llocs on podem escoltar la seva veu. Déu es comunica amb nosaltres en primer lloc en la litúrgia, perquè és el mateix Crist qui parla «quan a l'Església es llegeixen les Sagrades Escriptures» (SC 7). Déu parla a través de la tradició viva de l'Església, el seu magisteri, la meditació personal i comunitària de les Escriptures i les pràctiques de la pietat popular. Déu continua manifestant-se a través del crit dels pobres i dels esdeveniments de la història de la humanitat. A més, Déu es comunica amb el seu Poble a través dels elements de la creació, la mateixa existència dels quals es refereix a l'acció del Creador i és plena de la presència de l'Esperit que dona la vida. Finalment, Déu parla també en la consciència personal de cada persona, que és «el nucli més sagrat i el sagrari de l'home, on es troba tot sol amb Déu, la veu del qual ressona en la pròpia intimitat» (GS 16). El discerniment eclesial exigeix la cura contínua i la formació de les consciències, i la maduració del *sensus fidei*, per a no descuidar cap dels llocs on Déu parla i ve a trobar el seu poble.

84. Els passos del discerniment eclesial es poden articular de diferents maneres, segons els llocs i les tradicions. També a partir de l'experiència sinodal, és possible identificar alguns elements clau que no haurien de faltar:

- a) la presentació clara de l'objecte del discerniment i posar a disposició informació i instruments adequats per a la seva comprensió;
- b) un temps convenient per a preparar-se amb la pregària, l'escolta de la Paraula de Déu i la reflexió sobre el tema;
- c) una disposició interior de llibertat respecte als interessos propis, personals i de grup, i el compromís per a la recerca del bé comú;
- d) una escolta atenta i respectuosa de la paraula de cada un;
- e) la recerca d'un consens el més ampli possible, que emergirà a través del que més “fa abusar els cors” (cf. Lc 24,32), sense amagar els conflictes i sense buscar compromisos a la baixa;

- f) la formulació, per part de qui guia el procés, del consens assolit i la seva presentació a tots els participants, perquè expressin si s'hi reconeixen o no.

Sobre la base del discerniment, madurarà la decisió oportuna que compromet l'adhesió de tots, també quan no s'ha acollit la pròpia opinió, i un temps de recepció en la comunitat, que podrà donar lloc a verificacions i avaluacions posteriors.

85. El discerniment sempre es desenvolupa dins d'un context concret, del qual cal conèixer les complexitats i les peculiaritats el millor possible. Perquè el discerniment sigui efectivament "eclesial" cal valdre's dels mitjans necessaris, entre els quals una exegesi adequada dels textos bíblics, que ajudi a interpretar-los i a comprendre'ls, evitant apropaments parcials o fonamentalistes; un coneixement dels Pares de l'Església, de la tradició i dels ensenyaments magisterials, segons el seu diferent grau d'autoritat; les aportacions de les diferents disciplines teològiques; les contribucions de les ciències humanes, històriques, socials i administratives, sense les quals no és possible conèixer seriosament el context en què i en vista del qual es produeix el discerniment.

86. A l'Església hi ha una gran varietat d'apropaments al discerniment i de metodologies consolidades. Aquesta varietat és una riquesa: amb les adaptacions adequades als diferents contextos, la pluralitat d'apropaments pot revelar-se fecunda. En vista a la missió comuna, és important que entrin en un diàleg cordial, sense perdre les especificitats de cadascun i sense enrocament identitaris. En les Esglésies locals, a partir de les petites comunitats eclesials i de les parròquies, és fonamental oferir oportunitats de formació que difonguin i nodreixin una cultura del discerniment eclesial per a la missió, en particular entre els qui ocupen funcions de responsabilitat. Igualment important és tenir cura de la formació de persones que facin d'acompanyants o facilitadors, l'aportació dels quals sovint resulta cabdal en el desenvolupament dels processos de discerniment.

L'articulació dels processos de presa de decisions

87. En l'Església sinodal «tota la comunitat, en la lliure i rica diversitat dels seus membres, és convocada per a pregar, escoltar, analitzar, dialogar, discernir i aconsellar en la presa de les decisions» (CTI, n. 68) per a la missió. Afavorir la participació més àmplia possible de tot el poble de Déu en els processos de presa de decisions és la via més eficaç per promoure una Església sinodal. Si és veritat, en efecte, que la sinodalitat defineix la manera de viure i actuar que qualifica l'Església, indica al mateix temps una pràctica essencial en el compliment de la seva missió: discernir, arribar al consens, decidir a través de l'exercici de les diferents estructures i institucions de sinodalitat.

88. La comunitat dels deixebles, convocada i enviada pel Senyor, no és un subjecte uniforme i amorf. És el seu Cos amb molts i diferents membres, subjecte històric comunitari en el qual ocorre com a «germen i inici» el Regne de Déu al servei del seu adveniment en tota la família humana (cf. LG 5). Els Pares de l'Església ja reflexionen sobre la naturalesa comunional de la missió del poble de Déu a través d'un triple "res sense" (*nihil sine*): «res sense el bisbe» (Sant Ignasi d'Antioquia, *Carta als Tral·lians*, 2.2), «res sense el consell dels preveres, res sense el consens del poble» (Sant Cebrià de Cartago, *Carta* 14.4). Allà on es trenca aquesta lògica del *nihil sine*, la identitat de l'Església s'enfosqueix i se n'inhibeix la missió.

89. En aquest marc de referència eclesiològic se situa el compromís de promoure la participació sobre de la base de la corresponsabilitat diferenciada. Cada membre de la comunitat és respectat, valorant-ne les capacitats i els dons en vista a la decisió compartida. Són necessàries formes de mediació institucional més o menys articulades en relació a l'amplitud de la comunitat. El dret vigent ja preveu organismes de participació a diferents nivells, dels quals el document tractarà més endavant.

90. Per afavorir-ne el funcionament, sembla oportuna una reflexió sobre l'articulació dels processos de presa de decisions. Aquesta última habitualment preveu una fase d'elaboració o instrucció «a través d'un treball comú de discerniment, consulta i cooperació» (CTI, n. 69), que informa i dona suport a la presa de decisió successiva, que correspon a l'autoritat competent. No hi ha competència o contrast entre les dues fases, sinó que amb la seva articulació contribueixen a que les decisions preses siguin fruit de l'obediència de tots a allò que Déu vol per a la seva Església. Per això, cal promoure procediments que facin efectiva la reciprocitat entre l'assemblea i qui la presideix, en un clima d'obertura a l'Esperit i de confiança mútua, a la recerca d'un consens possiblement unànim. El procés també ha de preveure la fase d'aplicació de la decisió i la de la seva avaluació, en què les funcions dels subjectes implicats tornin a articular-se amb modalitats noves.

91. Hi ha casos en què el dret vigent ja prescriu que, abans de prendre una decisió, l'autoritat està obligada a fer una consulta. L'autoritat pastoral té el deure d'escoltar els qui participen en la consulta i, en conseqüència, ja no pot actuar com si no els hagués escoltat. No s'apartarà, per tant, del fruit de la consulta, quan és concorde, sense una raó que sigui prevalent (cf. CIC, can. 127, § 2, 2n; CCEO, can. 934, § 2, 3r) i que s'expressa adequadament. Com en tota comunitat que viu segons la justícia, a l'Església l'exercici de l'autoritat no consisteix en la imposició d'una voluntat arbitrària. En les diverses maneres en què s'exerceix, sempre està al servei de la comunió i de l'acolliment de la veritat de Crist, en la qual i cap a la qual l'Esperit Sant ens guia en els diferents temps i contextos (cf. Jn 14,16).

92. En una Església sinodal, la competència de presa de decisió del bisbe, del col·legi episcopal i del bisbe de Roma és inalienable, en tant que està arrelada en l'estructura jeràrquica de l'Església establerta per Crist al servei de la unitat i del respecte a la legítima diversitat (cf. LG 13). Tot i això, no és incondicionada: no es pot ignorar una orientació que emergeix en el procés consultiu com a resultat d'un discerniment correcte, sobretot si és realitzat pels organismes de participació. És doncs inadequada una contraposició entre consulta i deliberació: a l'Església la deliberació es fa amb l'ajuda de tots, mai sense l'autoritat pastoral, que decideix en virtut del seu ofici. Per aquesta raó, la fórmula recurrent del Codi de dret canònic, que parla d'un vot "solament consultiu" (*tantum consultivum*), s'ha de tornar a examinar per a eliminar possibles ambigüitats. Per tant, sembla oportuna una revisió de la normativa canònica en clau sinodal, que aclareixi tant la distinció com l'articulació entre consultiu i deliberatiu, i il·lumini les responsabilitats dels qui en les diferents funcions participen en els processos de presa de decisions.

93. La cura pel desenvolupament ordenat i una clara assumpció de la responsabilitat per part dels participants són factors crucials per a la fecunditat dels processos de presa de decisions en les modalitats descrites aquí:

- a) correspon a l'autoritat, en particular: definir amb claredat l'objecte de la consulta i de la deliberació, a més del subjecte responsable a qui correspon l'assumpció de la decisió; identificar els que s'han de consultar, també per raó de competències específiques o de la implicació en la qüestió; fer de tal manera que tots els participants tinguin accés efectiu a les informacions rellevants, de manera que puguin formular la seva opinió amb coneixement de causa;
- b) els qui expressen la seva opinió en una consulta, individualment o com a membres d'un organisme col·legiat, assumeixen la responsabilitat de: oferir una opinió sincera i honesta, en ciència i consciència; respectar la confidencialitat de les informacions rebudes; oferir una formulació clara del seu parer, identificant-ne els punts principals, de manera que l'autoritat, si hagués de decidir de manera discordant amb l'opinió rebuda, pugui explicar com l'ha tingut en compte en la seva deliberació;
- c) una vegada que l'autoritat competent ha formulat la decisió, havent respectat el procés de consulta i expressat clarament les motivacions que hi ha a la base, tothom, per raó del vincle de comunió que uneix els batejats, està obligat a respectar-la i posar-la en pràctica, encara que no correspongui amb el seu punt de vista, sense perjudici del deure de participar honestament també en la fase de l'avaluació. Sempre és possible recórrer a una autoritat superior, de les maneres establertes pel dret.

94. Una correcta i decidida implementació sinodal dels processos de presa de decisions contribuirà al progrés del poble de Déu en una perspectiva participativa, especialment a través de les mediacions institucionals previstes pel dret canònic, en primer lloc els organismes de participació. Sense canvis concrets a curt termini, la visió d'una Església sinodal no serà creïble i això allunyarà aquells membres del poble de Déu que han tret força i esperança del camí sinodal. Correspon a les Esglésies locals trobar procediments apropiats per implementar aquests canvis.

Transparència, rendició de comptes, avaluació

95. La presa de decisions no conclou el procés decisional. Aquest està acompanyat i seguit de pràctiques de rendició de comptes i avaluació, en un esperit de transparència inspirat en criteris evangèlics. Donar compte del propi ministeri a la comunitat pertany a la tradició més antiga, que es remunta a l'Església apostòlica. Ens n'ofereix un exemple el capítol 11 dels *Fets dels Apòstols*: quan Pere torna a Jerusalem després d'haver batejat Corneli, un pagà, «els fidels circumcidats el censuraven perquè havia entrat a casa d'incircumcisos, i havia menjat amb ells» (Ac 11,2-3). Pere els respon amb una exposició que dona raó dels motius de la seva acció.

96. En particular, pel que fa a la transparència, ha sorgit la necessitat d'il·luminar-ne el significat connectant-la amb una sèrie de termes com veritat, lleialtat, claredat, honestat, integritat, coherència, rebuig de l'opacitat, de la hipocresia i de l'ambigüitat, absència de segones intencions. S'han recordat la benaurança evangèlica dels nets de cor (cf. Mt 5,8), el mandat de ser «senzills com els coloms» (Mt 10,16) i les paraules de l'apòstol Pau: «No volem obrar d'amagat com qui se n'avergonyeix, i no recorrem mai a l'astúcia ni falsifiquem la paraula de Déu, sinó que, sentint-nos a la presència de Déu, ens recomanem a la consciència de tothom i diem obertament la veritat» (2Co 4,2). Per tant, ens referim a una actitud de fons, arrelada en l'Escriptura, més que en una sèrie de procediments o requisits de tipus administratiu o de gestió.

La transparència, en el seu correcte sentit evangèlic, no compromet el respecte a la discreció i a la confidencialitat, la protecció de les persones, de la seva dignitat i dels seus drets també davant pretensions indegudes de les autoritats civils. Tot això, però, mai no podrà justificar pràctiques contràries a l'Evangeli o esdevenir un pretext per eludir o tapar accions de lluita contra el mal. En tot cas, pel que fa al secret de confessió, «el secret sacramental és indispensable i cap poder humà en té jurisdicció, ni pot reclamar-lo» (Francesc, *Discurs als participants al XXX Curs sobre el Fur intern organitzat per la Penitenciària apostòlica*, 29 de març de 2019).

97. L'actitud de la transparència, en el sentit que acabem d'indicar, constitueix una salvaguarda d'aquella confiança i credibilitat de la qual una Església sinodal, atenta a les relacions, no en pot prescindir. Quan es vulnera la confiança, les persones més febles i vulnerables són les que en pateixen les conseqüències. Allà on l'Església gaudeix de confiança, pràctiques de transparència, rendició de comptes i avaluació contribueixen a consolidar-la, i són un element encara més crític on s'ha de reconstruir la credibilitat de l'Església. Això és especialment important en la protecció dels menors i de les persones vulnerables (*safeguarding*).

98. Aquestes pràctiques contribueixen a assegurar la fidelitat de l'Església a la seva missió. La seva absència és una de les conseqüències del clericalisme i, al mateix temps, l'alimenta. Aquest es basa en el supòsit implícit que els qui tenen autoritat en l'Església no han de donar compte de les seves accions i de les seves decisions, com si estiguessin aïllats o per damunt de la resta del poble de Déu. No s'hauria d'apel·lar a la transparència i a la rendició de comptes només quan es tracta d'abusos sexuals, financers i d'un altre tipus. També es refereixen a l'estil de vida dels pastors, els plans pastorals, els mètodes d'evangelització i les modalitats amb què l'Església respecta la dignitat de la persona humana, per exemple, pel que fa a les condicions de treball dins de les seves institucions.

99. Si l'Església sinodal vol ser acollidora, la rendició de comptes ha d'esdevenir una pràctica habitual a tots els nivells. Això no obstant, el qui té funcions d'autoritat té una responsabilitat més gran en aquest sentit i està cridat a donar compte a Déu i al seu poble. Si al llarg dels segles s'ha conservat la pràctica de donar compte als superiors, cal recuperar la dimensió de la rendició de comptes que l'autoritat està cridada a donar a la comunitat. Les institucions i els procediments consolidats en l'experiència de la vida consagrada (com els capítols, les visites canòniques, etc.) poden ser una font d'inspiració en aquest sentit.

100. Igualment apareixen necessàries estructures i formes d'avaluació regular de la manera com s'exerceixen les responsabilitats ministerials de tota mena. L'avaluació no constitueix un judici sobre les persones: més aviat permet posar en evidència els aspectes positius i les àrees de possible millora en l'actuació dels qui tenen responsabilitats ministerials, i ajuda l'Església a aprendre de l'experiència, a tornar a calibrar els plans d'acció i a estar atenta a la veu de l'Esperit Sant, focalitzant l'atenció en els resultats de les decisions en relació a la missió.

101. A més d'observar tot el que ja preveuen les normes canòniques en matèria de criteris i mecanismes de control, correspon a les Esglésies locals, i sobretot a les seves agrupacions, construir de manera sinodal formes i procediments efectius de rendició de comptes i d'avaluació, adequats a la varietat dels contextos, a partir del marc normatiu civil, de les expectatives legítimes de la societat i de la disponibilitat efectiva de competència en la matèria. En aquest treball cal privilegiar les metodologies d'avaluació participativa, valorar les competències

d'aquells, en particular laics, més familiaritzats amb els processos de rendició de comptes i avaluació, i fer un discerniment de les bones pràctiques ja presents en la societat civil local, adaptant-les als contextos eclesials. La manera com s'implementen a nivell local els processos de rendició de comptes i d'avaluació està dins de l'àmbit de l'informe presentat durant les visites *ad limina*.

102. En particular, en formes adequades als diferents contextos, sembla necessari garantir almenys:

- a) un funcionament efectiu dels Consells per als assumptes econòmics;
- b) la implicació efectiva del poble de Déu, en particular dels membres més competents, en la planificació pastoral i econòmica;
- c) la preparació i la publicació (adequada al context local i amb una accessibilitat efectiva) d'un informe econòmic anual, en la mesura del possible certificada per auditors externs, que faci transparent la gestió dels béns i dels recursos financers de l'Església i de les seves institucions;
- d) la preparació i la publicació d'un informe anual sobre el desenvolupament de la missió, que inclogui també una il·lustració de les iniciatives dutes a terme en matèria de *safeguarding* (protecció dels menors i de les persones vulnerables) i de la promoció de l'accés de persones laiques a llocs d'autoritat i de la seva participació en els processos de presa de decisions, especificant la proporció en relació al gènere;
- e) procediments periòdics d'avaluació del desenvolupament de tots els ministeris i encàrrecs dins de l'Església.

Cal adonar-nos que no es tracta d'un compromís burocràtic com a fi en si mateix, sinó d'un esforç comunicatiu que es revela com un mitjà educatiu potent davant del canvi de la cultura, a més de permetre donar una major visibilitat a moltes iniciatives valuoses que pertanyen a l'Església i a les seves institucions, que massa sovint romanen amagades.

Sinodalitat i organismes de participació

103. La participació dels batejats en els processos de presa de decisions, així com les pràctiques de rendició de comptes i avaluació, es duen a terme mitjançant mediacions institucionals, en primer lloc, els organismes de participació en l'àmbit de l'Església local que ja preveu el dret canònic. A l'Església llatina es tracta de: Sínode diocesà (cf. CIC, can. 466), Consell presbiteral (cf. CIC, can. 500, § 2), Consell pastoral diocesà (cf. CIC, can. 514, § 1), Consell pastoral parroquial (cf. CIC, can. 536), Consell diocesà i parroquial per als assumptes econòmics (cf. CIC, cann. 493 i 537). A les Esglésies catòliques orientals es tracta de: Assemblea eparquial (cf. CCEO, cann. 235 ss.), Consell eparquial per als assumptes econòmics (cf. CCEO, cann. 262 ss.), Consell presbiteral (CCEO, can. 264), Consell pastoral eparquial (CCEO, cann. 272 ss.), Consells parroquials (cf. CCEO, can. 295). Els qui en formen part ho fan a partir de la seva funció eclesial i segons les seves responsabilitats diferenciades a títol divers (carismes, ministeris, experiència o competència, etc.). Cada un d'aquests organismes participa del discerniment necessari per a l'anunci inculturat de l'Evangeli, la missió de la comunitat en el seu ambient i el testimoni dels batejats que en formen part. També contribueix en els processos de

presa de decisions en les formes establertes i constitueixen un àmbit per a la rendició de comptes i l'avaluació, havent d'avaluar i donar compte de la seva acció al seu torn. Els organismes de participació constitueixen un dels àmbits més prometedors en què actuar per a una ràpida implementació de les orientacions sinodals, que condueixi a canvis perceptibles en poc temps.

104. Una Església sinodal es basa en l'existència, en l'eficiència i en la vitalitat efectiva, i no només nominal, d'aquests organismes de participació, així com del seu funcionament d'acord amb les disposicions canòniques o els costums legítims, i d'acord amb el respecte dels estatuts i dels reglaments que els regulen. Per això cal que es facin obligatoris, com s'ha requerit en totes les etapes del procés sinodal, i puguin exercir plenament la seva funció, no d'una manera purament formal, en forma apropiada als diversos contextos locals.

105. En la mateixa línia, és oportú intervenir sobre el funcionament d'aquests organismes, a partir de l'adopció d'una metodologia de treball sinodal. La conversa en l'Esperit, amb les adaptacions oportunes, pot constituir un punt de referència. S'ha d'estar especialment atents a les modalitats de designació dels membres. Quan no està prevista l'elecció, caldrà que es realitzi una consulta sinodal que expressi, en la mesura del possible, la realitat de la comunitat o de l'Església local, i que l'autoritat procedeixi al nomenament a partir dels seus resultats, respectant l'articulació entre consulta i deliberació descrita anteriorment. També cal preveure que els membres dels consells pastorals diocesans i parroquials tinguin la facultat de proposar temes a incloure en l'ordre del dia, en analogia amb el que succeeix amb els membres del consell presbiteral.

106. Atenció igual demana la composició dels organismes de participació, per tal d'afavorir una major implicació de les dones, dels joves i dels qui viuen en condicions de pobresa o marginació. A més, és fonamental que en aquests organismes hi hagi batejats compromesos en el testimoni de la fe en les realitats ordinàries de la vida i en les dinàmiques socials, amb una reconeguda disposició apostòlica i missionera, no només persones compromeses en l'organització de la vida i dels serveis interns a la comunitat. D'aquesta manera, el discerniment eclesial es beneficiarà d'una major obertura, capacitat d'anàlisi de la realitat i pluralitat de perspectives. A partir de les necessitats dels diferents contextos, podrà ser convenient preveure la participació de representants d'altres Esglésies i comunions cristianes, en analogia amb el que succeeix a l'Assemblea sinodal, o dels representants d'altres religions presents en el territori. Les Esglésies locals i les seves agrupacions poden indicar més fàcilment alguns criteris per a la composició dels organismes de participació adequats a cada context.

107. L'Assemblea ha parat atenció especial a les experiències de reforma i a les bones pràctiques ja en marxa, com ara la creació de xarxes de consells pastorals a nivell de comunitats de base, parròquies i zones, fins al consell pastoral diocesà. Com a model de consulta i escolta, també es proposa la realització d'assemblees eclesials a tots els nivells amb una certa regularitat, cercant no limitar la consulta a l'interior de l'Església catòlica, sinó obrint-se a l'escolta i a l'aportació d'altres Esglésies i comunions cristianes, i restant atents a les altres religions presents en el territori.

108. L'Assemblea proposa que el Sínode diocesà i l'Assemblea eparquial siguin més valorats com a organismes de consulta regular per part del bisbe de la porció del poble de Déu que li és confiada, com a lloc d'escolta, de pregària, de discerniment, especialment quan es tracta d'opcions rellevants per a la vida i la missió d'una Església local. El Sínode diocesà

també pot constituir un àmbit d'exercici de la rendició de comptes i l'avaluació: el bisbe hi presenta una relació de l'activitat pastoral en els diferents sectors, de l'aplicació del pla pastoral, de la recepció dels processos sinodals de tota l'Església, de les iniciatives en matèria de *safe-guarding*, així com de l'administració de les finances i dels béns temporals. Es demanen, per a això, l'enfortiment de les disposicions canòniques sobre la matèria, per tal de reflectir millor el caràcter sinodal missioner de cada Església local, preveient que els sínodes diocesans i les assemblees eparquials es reunixin amb una carència regular, i no massa rarament.

Part IV – Una pesca abundant

La conversió dels lligams

Els altres deixebles van venir amb la barca, estirant la xarxa plena de peix. [...] Simó Pere va pujar a la barca i va estirar cap a terra la xarxa: hi havia cent cinquanta-tres peixos grossos. Tot hi haver-hi tant de peix, la xarxa no es va esquinçar (Jn 21,8.11).

109. Les xarxes llançades per la paraula del Ressuscitat han permès una pesca abundant. Tothom col·labora estirant la xarxa, Pere té un paper particular. A l'Evangeli, la pesca és una acció que es realitza junts: cadascú té una tasca precisa, diferent però coordinada amb la dels altres. Així és l'Església sinodal, feta de lligams que uneixen en la comunió i d'espais per a la varietat de cada poble i de cada cultura. En un temps en què canvia l'experiència dels llocs on l'Església està arrelada i pelegrina, cal conrear noves formes de l'intercanvi dels dons i l'entrellaçament dels lligams que ens uneixen, sostinguts pel ministeri dels bisbes en comunió entre ells i amb el bisbe de Roma.

Arrelats i pelegrins

110. L'anunci de l'Evangeli, desvetllant la fe en els cors dels homes i de les dones, porta a la fundació d'una Església en un lloc particular. L'Església no es pot comprendre sense l'arrelament en un territori concret, en un espai i en un temps on es forma una experiència compartida d'encontre amb Déu que salva. La dimensió local de l'Església preserva la rica diversitat de les expressions de fe arrelades en contextos culturals i històrics específics, i la comunió de les Esglésies manifesta la comunió dels fidels dins de l'única Església. D'aquesta manera, la conversió sinodal convida cada persona a ampliar l'espai del seu cor, el primer "lloc" on ressonen totes les nostres relacions, arrelades en la relació personal de cadascú amb Crist Jesús i la seva Església. Aquesta és la font i la condició per a qualsevol reforma en clau sinodal dels lligams de pertinença i dels llocs eclesials. L'acció pastoral no es pot limitar a cuidar les relacions entre persones que ja se senten en sintonia entre elles, sinó que ha d'afavorir l'encontre amb cada home i cada dona.

111. L'experiència de l'arrelament ha de fer front a profunds canvis socioculturals que estan modificant la percepció dels llocs. El concepte de lloc ja no es pot entendre en termes purament geogràfics i espacials, sinó que en el nostre temps evoca la pertinença a una xarxa de relacions i a una cultura les arrels territorials de la qual són més dinàmiques i flexibles que mai abans d'ara. La urbanització és un dels factors principals d'aquest canvi: avui, per primera vegada en la història de la humanitat, la majoria de la població mundial viu en contextos urbans. Les grans ciutats sovint són aglomeracions humanes sense història i sense identitat, en què les persones viuen com illes. Els lligams territorials tradicionals canvien de significat, fent els límits de parròquies i diòcesis menys definits. L'Església està cridada a viure en aquests contextos, reconstruint la vida comunitària, donant un rostre a realitats anònimes i teixint relacions fraterne. Amb aquesta finalitat, a més de potenciar les estructures que es revelen encara idònies, és necessària una creativitat missionera que explori noves formes de pastoral i identifiqui itineraris concrets de cura. No obstant això, continua sent cert que les realitats rurals, algunes

de les quals són autèntiques perifèries existencials, no s'han de deixar de banda i demanen una atenció pastoral específica, així com els llocs de la marginació i de l'exclusió.

112. El nostre temps també està caracteritzat per l'augment de la mobilitat humana, motivada per raons diverses. Refugiats i migrants sovint formen comunitats dinàmiques, també en les seves pràctiques religioses, fent que el lloc on s'estableixen sigui multicultural. Alguns d'ells mantenen lligams estrets amb els països d'origen, sobretot gràcies als mitjans digitals, i experimenten una dificultat per teixir lligams en el nou país; altres romanen sense arrels. També els habitants dels llocs d'immigració es veuen interpel·lats per l'acollida dels que arriben. Tots experimenten l'impacte provocat per l'encontre amb la diversitat d'origens geogràfics, culturals i lingüístics, i estan cridats a construir comunitats interculturals. No s'ha de passar per alt l'impacte dels fenòmens migratoris en la vida de les Esglésies. En aquest sentit, la situació d'algunes Esglésies catòliques orientals és emblemàtica, pel nombre creixent de fidels en diàspora; calen nous plantejaments perquè es mantinguin els lligams amb la pròpia Església d'origen, i se'n creïn de nous, respectant les diferents arrels espirituals i culturals.

113. També la difusió de la cultura digital, especialment evident entre els joves, està canviant profundament la percepció de l'espai i del temps, influint en les activitats quotidianes, les comunicacions i les relacions interpersonals, inclosa la fe. Les possibilitats que ofereix la xarxa reconfiguren relacions, lligams i fronteres. Encara que avui estem més connectats que mai, sovint s'experimenta solitud i marginació. A més, les xarxes socials poden ser utilitzades pels que tenen interessos econòmics i polítics que, manipulant les persones, difonen ideologies i generen polaritzacions agressives. Aquesta realitat ens troba sense estar preparats i requereix l'opció de dedicar recursos perquè l'entorn digital sigui un lloc profètic de missió i d'anunci. Les Esglésies locals han d'encoratjar, donar suport i acompanyar els que estan compromesos en la missió en l'entorn digital. També les comunitats i els grups digitals cristians, especialment de joves, estan cridats a reflexionar sobre la manera com creen lligams de pertinença, promouen l'encontre i el diàleg, ofereixen formació entre iguals, desenvolupant una manera sinodal de ser Església. La xarxa, formada per connexions, ofereix noves oportunitats per viure millor la dimensió sinodal de l'Església.

114. Aquests desenvolupaments socials i culturals demanen a l'Església que repensi el significat de la seva dimensió "local" i qüestioni les seves formes organitzatives, per tal de servir millor a la seva missió. Tot i reconèixer el valor de l'arrelament en contextos geogràfics i culturals concrets, és indispensable comprendre el "lloc" com la realitat històrica en què pren forma l'experiència humana. És allà, en la trama de les relacions que s'hi estableixen, on l'Església està cridada a expressar la seva sacramentalitat (cf. LG 1) i a dur a terme la seva missió.

115. La relació entre lloc i espai suggereix també una reflexió sobre l'Església com a "casa". Quan no s'entén com a espai tancat, inaccessible, a defensar-la costi el que costi, la imatge de la casa evoca possibilitat d'acollida, d'hospitalitat i d'inclusió. La creació mateixa és casa comuna, on els membres de l'única família humana viuen amb totes les altres criatures. El nostre compromís, sostingut per l'Esperit, és fer que l'Església sigui percebuda com a casa acollidora, sacrament d'encontre i de salvació, escola de comunió per a tots els fills i les filles de Déu. L'Església és també poble de Déu en camí amb Crist, en la qual cada un està cridat a ser pelegrí d'esperança. La pràctica tradicional dels pelegrinatges n'és un signe. La pietat popular és un dels llocs d'una Església sinodal missionera.

116. L'Església local, entesa com a diòcesi o eparquia, és l'àmbit fonamental en què es manifesta la comunió en Crist dels batejats de la manera més plena. En ella s'hi aplega la comunitat en la celebració de l'Eucaristia presidida pel bisbe. Cada Església local està articulada al seu interior i, al mateix temps, està en relació amb les altres Esglésies locals.

117. La parròquia és una de les articulacions principals de l'Església local que ens dona la història. La comunitat parroquial, que es troba en la celebració de l'Eucaristia, és lloc privilegiat de relacions, acollida, discerniment i missió. Els canvis en la concepció i la manera de viure la relació amb el territori obliguen a comprendre'n de nou la configuració. El que la caracteritza és que és una proposta de comunitat sobre una base no electiva. S'hi reuneixen persones de diferents generacions, professió, origen geogràfic, classe social i condició de vida. Per respondre a les noves necessitats de la missió està cridada a obrir-se a formes inèdites d'acció pastoral que tinguin en compte la mobilitat de les persones i del "territori existencial" en què es desenvolupa la seva vida. Promovent de manera particular la iniciació cristiana i oferint acompanyament i formació, serà capaç de sostenir les persones en les diferents fases de la vida i en el compliment de la seva missió en el món. Així es veurà amb més claredat que la parròquia no està centrada en ella mateixa, sinó orientada a la missió i cridada a sostenir al compromís de tantes persones que de diferents maneres viuen i testimonien la seva fe en la professió i l'activitat social, cultural i política. En moltes regions del món, les petites comunitats cristianes o comunitats eclesials de base són el terreny on poden florir relacions intenses de proximitat i reciprocitat, oferint l'oportunitat de viure concretament la sinodalitat.

118. Reconeixem als instituts de vida consagrada, a les societats de vida apostòlica, així com a les associacions, moviments i noves comunitats, la capacitat d'arrelar-se en el territori i al mateix temps connectar llocs i àmbits diferents, fins i tot a nivell nacional o internacional. Sovint és la seva acció, juntament amb la de moltes persones i grups informals, la que porta l'Evangelí als llocs més diversos: hospitals, presons, residències de gent gran, centres d'acollida per a migrants, menors, marginats i víctimes de la violència; llocs educatius i de formació, escoles i universitats, on es troben joves i famílies; llocs de la cultura, de la política i del desenvolupament humà integral on s'imaginem i es construeixen noves formes de viure junts. També mirem amb agraïment els monestirs, llocs de convocatòria i de discerniment, profecia d'un "més enllà", que concerneix tota l'Església i n'orienta el camí. És responsabilitat específica del bisbe diocesà o eparquial animar aquesta multiplicitat i tenir cura dels lligams d'unitat. Instituts i agregacions estan cridats a actuar en sinergia amb l'Església local, participant en el dinamisme de la sinodalitat.

119. La valoració dels llocs "intermedis" entre Església local i Església universal –com la província eclesiàstica i les agrupacions d'Esglésies a nivell nacional o continental– també pot afavorir una presència més significativa de l'Església en els llocs del nostre temps. L'augment de la mobilitat i les interconnexions actuals fan que els límits entre les Esglésies siguin fluids i sovint demanen pensar i actuar dins d'un «ampli territori sociocultural» en què, exclosa qualsevol forma de «fals particularisme», la vida cristiana «s'adaptarà al geni i el caràcter de cada cultura» (AG 22).

Intercanvi de dons

120. Caminar junts en els diferents llocs com a deixebles de Jesús en la diversitat dels carismes i dels ministeris, així com en l'intercanvi de dons entre les Esglésies, és un signe eficaç de la presència de l'amor i de la misericòrdia de Déu en Crist que acompanya, sosté i orienta amb l'alè de l'Esperit Sant el camí de la humanitat cap al Regne. L'intercanvi de dons implica totes les dimensions de la vida de l'Església. Constituïda en Crist com a poble de Déu per tots els pobles de la terra i articulada dinàmicament en la comunió de les Esglésies locals, de les seves agrupacions, de les Esglésies *sui iuris* en el si de l'Església una i catòlica, viu la seva missió afavorint i acollint «en tant que són bons, tots els valors, les riqueses i els costums dels pobles, i, assumint-los, els purifica, els reforça i els eleva» (LG 13). L'exhortació de l'apòstol Pere —«Que cadascú ajudi els altres amb els dons que ha rebut, ja que heu de ser bons administradors de la gràcia de Déu, que pren formes tan variades» (1Pe 4,10)—, sens dubte es pot aplicar a cada Església local. Un exemple paradigmàtic i inspirador d'aquest intercanvi de dons, que avui demana ser viscut i revisat amb especial cura per les circumstàncies històriques canviants i urgents, és aquell entre les Esglésies de tradició llatina i les Esglésies catòliques orientals. Un horitzó significatiu de novetat i d'esperança en què es poden realitzar formes d'intercanvi dels dons, de recerca del bé comú i de compromís coordinat en qüestions socials de rellevància global és el que es va perfilant, per exemple, en grans àmbits geogràfics supranacionals i interculturals com l'Amazònia, la conca del riu Congo, la mar Mediterrània.

121. L'Església, a nivell local i en la seva unitat catòlica, es proposa com una xarxa de relacions a través de la qual circula i es promou la profecia de la cultura de l'encontre, de la justícia social, de la inclusió dels grups marginals, de la fraternitat entre els pobles, de la cura de la casa comuna. L'exercici concret d'aquesta profecia demana que es comparteixin els béns de cada Església en esperit de solidaritat, sense paternalisme i assistencialisme, en el respecte de les diferents identitats i en la promoció d'una sana reciprocitat, amb el compromís —allà on sigui necessari— de guarir les ferides de la memòria i emprendre camins de reconciliació. L'intercanvi de dons i el compartir els recursos entre Esglésies locals de diferents regions afavoreixen la unitat de l'Església, creant lligams entre les comunitats cristianes implicades. Cal centrar les condicions que garanteixin que els preveres que van a ajudar les Esglésies pobres de clergat no siguin només un remei funcional, sinó un recurs per al creixement de l'Església que els envia i de la que els rep. Anàlogament, cal treballar perquè les ajudes econòmiques no degenerin en assistencialisme, sinó que promoguin la solidaritat evangèlica i es gestionin de manera transparent i de confiança.

122. L'intercanvi dels dons també té un significat crucial en el camí cap a la unitat plena i visible entre totes les Esglésies i comunions cristianes i, a més, representa un signe eficaç d'aquella unitat, en la fe i en l'amor de Crist, que promou la credibilitat i la repercussió de la missió cristiana (cf. Jn 17,21). Sant Joan Pau II va aplicar aquesta expressió al diàleg ecumènic: «El diàleg no és només un intercanvi d'idees. D'alguna manera sempre és un “intercanvi de dons”» (UUS 28). Ha estat en el compromís d'encarnar l'únic Evangeli en la diversitat dels contextos culturals, de les circumstàncies històriques i dels reptes socials que les diferents tradicions cristianes, escoltant la Paraula de Déu i la veu de l'Esperit Sant, han generat al llarg dels segles fruits abundants de santedat, de caritat, d'espiritualitat, de teologia, de solidaritat a

nivell social i cultural. Ha arribat el moment d'atresorar aquestes riqueses precioses: amb generositat, amb sinceritat, sense prejudicis, amb agraïment al Senyor, amb obertura recíproca, fent-ne do els uns als altres sense presumir que siguin de la nostra propietat exclusiva. També l'exemple dels sants i testimonis de la fe d'altres Esglésies i comunions cristianes és un do que podem rebre, inserint-ne la seva memòria en el nostre calendari litúrgic, en particular per als màrtirs.

123. En el *Document sobre la fraternitat humana per la pau mundial i la convivència comuna*, signat pel papa Francesc i pel gran imam d'Al-Azhar Ahmed Al-Tayyeb a Abu Dhabi, el 4 de febrer de 2019, es declara la voluntat d'«adoptar la cultura del diàleg com a via, la col·laboració comuna com a conducta, el coneixement mutu com a mètode i criteri». No es tracta d'una aspiració vel·leïtosa o d'un aspecte opcional en el camí del poble de Déu en l'avui de la història. En aquest camí, una Església sinodal es compromet a caminar, en els diferents llocs on viu, amb els creients d'altres religions i amb les persones d'altres conviccions, compartint gratuïtament l'alegria de l'Evangeli i acollint amb agraïment els seus dons respectius: per a construir junts, com a germans i germanes tots, en esperit de mutu intercanvi i ajuda (cf. GS 40), la justícia, la fraternitat, la pau i el diàleg interreligiós. En algunes regions, petites comunitats de veïnat, on les persones es troben independentment de la pertinença religiosa, ofereixen un ambient favorable per a un triple diàleg: de la vida, de l'acció i de la pregària.

Lligams per a la unitat: Conferències episcopals i assemblees eclesials

124. L'horitzó de comunió en l'intercanvi dels dons és el criteri inspirador de les relacions entre les Esglésies. Conjuga l'atenció als lligams que formen la unitat de tota l'Església amb el reconeixement i l'apreciació de les particularitats lligades al context en què viu cada Església local, amb la seva història i la seva tradició. L'adopció d'un estil sinodal permet a les Esglésies moure's amb diferents ritmes. Les diferències de ritme es poden valorar com a expressió d'una diversitat legítima i com a oportunitat d'intercanvi de dons i d'enriquiment mutu. Aquest horitzó comú requereix discernir, identificar i promoure estructures i pràctiques concretes per a ser una Església sinodal en missió.

125. Les Conferències episcopals expressen i realitzen la col·legialitat dels bisbes per a afavorir la comunió entre les Esglésies i respondre de manera més eficaç a les necessitats de la vida pastoral. Són un instrument fonamental per a crear lligams, compartir experiències i bones pràctiques entre les Esglésies, adaptar la vida cristiana i l'expressió de la fe a les diferents cultures. També tenen un paper important en el desenvolupament de la sinodalitat, amb la implicació de tot el poble de Déu. A partir del que ha sorgit durant el procés sinodal, es proposa:

- a) recollir els fruits de la reflexió sobre l'estatut teològic i jurídic de les Conferències episcopals;
- b) precisar l'àmbit de la competència doctrinal i disciplinària de les Conferències episcopals. Sense comprometre l'autoritat del bisbe en l'Església que li ha estat confiada, ni posar en perill la unitat i la catolicitat de l'Església, l'exercici col·legial d'aquesta competència pot afavorir l'ensenyament autèntic de l'única fe d'una manera adequada i inculturada en els diferents contextos, identificant les expressions litúrgiques, catequètiques, disciplinàries, pastorals, teològiques i espirituals adequades (cf. AG 22);

- c) procedir a una avaluació de l'experiència del funcionament real de les Conferències episcopals, de les relacions entre els episcopats i amb la Santa Seu, per tal d'identificar les reformes concretes a realitzar. Les visites *ad limina Apostolorum* podran ser una oportunitat favorable per a aquesta avaluació;
- d) garantir que totes les diòcesis formin part d'una província eclesiàstica i d'una Conferència episcopal (cf. CD 40);
- e) especificar el lligam eclesial que les decisions preses per una Conferència episcopal generen, respecte a la pròpia diòcesi, per a cada bisbe que ha participat en aquestes mateixes decisions.

126. En el procés sinodal, les set Assemblees eclesials continentals, desenvolupades a l'inici de 2023, han representat una novetat rellevant i són un llegat a valorar com a forma eficaç de realitzar l'ensenyament conciliar sobre el valor «de cada àrea sociocultural» en la recerca d'«ordenar com cal la vida cristiana» (AG 22). Caldrà aclarir-ne millor l'estatut teològic i canònic, així com el de les agrupacions continentals de Conferències episcopals, per poder explotar-ne les seves potencialitats per al desenvolupament posterior d'una Església sinodal. En particular, correspon als presidents de les agrupacions continentals de Conferències episcopals encoratjar i sostenir la continuació d'aquesta experiència.

127. A les assemblees eclesials (regionals, nacionals, continentals), els membres, que expressen i representen la varietat del poble de Déu (inclosos els bisbes), participen en el discerniment que permetrà als bisbes, col·legialment, prendre les decisions que els siguin requerides en virtut del ministeri que tenen confiat. Aquesta experiència mostra com la sinodalitat ens permet articular concretament la implicació de *tots* (el sant poble de Déu) i el ministeri d'*alguns* (el col·legi dels bisbes) en el procés de presa de les decisions relatives a la missió de l'Església. Es proposa que el discerniment pugui incloure, en formes adequades a la diversitat dels contextos, espais d'escolta i de diàleg amb els altres cristians, els representants d'altres religions, les institucions públiques, les organitzacions de la societat civil i el conjunt de la societat.

128. A causa de situacions socials i polítiques particulars, algunes Conferències episcopals tenen dificultats per participar en les Assemblees continentals o en els organismes eclesials supranacionals. Serà responsabilitat de la Santa Seu ajudar-les, promovent el diàleg i la confiança mútua amb els Estats, perquè se'ls doni la possibilitat d'entrar en relació amb altres Conferències episcopals, en la perspectiva de l'intercanvi dels dons.

129. Per realitzar una «saludable “descentralització”» (EG 16) i una eficaç inculturació de la fe, no només cal reconèixer el paper de les Conferències episcopals, sinó també tornar a valorar la institució dels Concilis particulars, tant provincials com plenaris, la celebració periòdica dels quals ha estat una obligació durant gran part de la història de l'Església i que estan previstos pel dret vigent en l'ordenament llatí (cf. CIC, cann. 439-446). Aquests haurien de ser convocats periòdicament. S'hauria de reformar el procediment de reconeixement de les conclusions dels Concilis particulars per part de la Santa Seu (*recognitio*), per afavorir la seva publicació oportuna, indicant terminis temporals precisos o, en el cas de qüestions purament pastorals o disciplinàries (no directament relacionades amb qüestions de fe, moral o disciplina sacramental), introduint una presumpció jurídica, equivalent a l'aprovació tàcita.

El servei del bisbe de Roma

130. El procés sinodal també ha ajudat a revisar, a la llum de la sinodalitat, les maneres d'exercir el ministeri del bisbe de Roma. En efecte, La sinodalitat articula de manera simfònica les dimensions comunitària (*tots*), col·legial (*alguns*) i personal (*un*) de cada una de les Esglésies i de tota l'Església. En aquesta perspectiva, el ministeri petrí és inherent a la dinàmica sinodal, així com l'aspecte comunitari, que inclou tot el poble de Déu, i la dimensió col·legial del ministeri episcopal (cf. CTI, n. 64).

131. Per tant, podem comprendre l'abast de l'afirmació conciliar segons la qual «en la comunió eclesial existeixen legítimament les Esglésies particulars, que frueixen de tradicions pròpies bo i deixant intacta la primacia de la càtedra de Pere, la qual presideix tota l'assemblea de la caritat, tutela les legítimes varietats i al mateix temps vetlla perquè aquestes particularitats, ben lluny de perjudicar la unitat, més aviat l'afavoreixin» (LG 13). El bisbe de Roma, principi i fonament d'unitat de l'Església (cf. LG 23), és el garant de la sinodalitat: a ell li correspon convocar l'Església en Sínode, presidir-lo i confirmar-ne els resultats. Com a successor de Pere, té un paper únic a l'hora de salvaguardar el dipòsit de la fe i de la moral, assegurant que els processos sinodals siguin fecunds per a la unitat i el testimoni. Juntament amb el bisbe de Roma, el col·legi episcopal té un paper insubstituïble en el pasturatge de tota l'Església (cf. LG 22-23) i en la promoció de la sinodalitat en totes les Esglésies locals.

132. En tant que garant de la unitat en la diversitat, el bisbe de Roma assegura la salvaguarda de la identitat de les Esglésies catòliques orientals, respectant les seves seculars tradicions teològiques, canòniques, litúrgiques, espirituals i pastorals. Aquestes Esglésies estan dotades de les seves pròpies estructures sinodals deliberatives: Sínode dels bisbes de l'Església patriarcal i arquebisbal major (cf. CCEO, cann. 102 ss., 152), Concili provincial (cf. CCEO, can. 137), Consell dels jerarques (cf. CCEO, cann. 155, § 1, 164 ss.), i, finalment, Assemblees dels jerarques de diverses Esglésies *sui iuris* (cf. CCEO, can. 322). En tant que Esglésies *sui iuris* en plena comunió amb el bisbe de Roma, conserven la seva identitat oriental i la seva autonomia. En el marc de la sinodalitat, és oportú revisar junts la història per a guarir les ferides del passat i aprofundir les maneres com viure la comunió, que també comportin una adaptació en les relacions entre les Esglésies catòliques orientals i la cúria romana. Les relacions entre l'Església llatina i les Esglésies catòliques orientals s'han de caracteritzar per un intercanvi de dons, per la col·laboració i per l'enriquiment recíproc.

133. Per incrementar aquestes relacions, l'Assemblea sinodal proposa la institució d'un consell dels patriarques, arquebisbes majors i metropolitans de les Esglésies catòliques orientals, presidit pel Papa, que sigui expressió de sinodalitat i instrument per la promoció de la comunió i de l'intercanvi del patrimoni litúrgic, teològic, canònic i espiritual. L'èxode de molts fidels orientals a regions de ritu llatí corre el risc de comprometre la seva identitat. Per afrontar aquesta situació, caldrà elaborar instruments i normes destinades a reforçar al màxim la col·laboració entre l'Església llatina i les Esglésies catòliques orientals. L'Assemblea sinodal recomana el diàleg sincer i la col·laboració fraterna entre bisbes llatins i orientals, per assegurar una millor atenció pastoral als fidels orientals mancats de preveres de ritu propi i per garantir, amb la deguda autonomia, la implicació dels bisbes orientals en les Conferències episcopals. Finalment, proposa al Sant Pare que convoqui un Sínode especial per promoure la consolidació i el reflorent de les Esglésies catòliques orientals.

134. La reflexió respecte a l'exercici del ministeri petrí en clau sinodal s'ha de fer en la perspectiva de la «sana “descentralització”» (EG 16), sol·licitada pel papa Francesc i demanada per moltes Conferències episcopals. En la formulació que en dona la Constitució apostòlica *Praedicate Evangelium*, aquesta comporta «deixar a la competència dels pastors la facultat de resoldre en l'exercici de “la seva pròpia funció de mestres” i de pastors les qüestions que coneixen bé i que no afecten a la unitat de doctrina, de disciplina i de comunió de l'Església, actuant sempre amb aquella corresponsabilitat que és fruit i expressió d'aquell *mysterium communionis* específic que és l'Església» (PE II, 2). Per tal de procedir en aquesta direcció, es podria identificar, a través d'un estudi teològic i canònic, quines matèries s'han de reservar al Papa (*reservatio papalis*) i quines poden ser retornades als bisbes en les seves Esglésies o agrupacions d'Esglésies, en la línia del recent Motu proprio *Competentias quasdam decernere* (15 de febrer de 2022). En efecte, aquest atribueix «algunes competències, sobre les disposicions del codi destinades a garantir la unitat de la disciplina de tota l'Església, a la potestat executiva de les Esglésies i de les institucions eclesials locals», sobre la base de la «dinàmica eclesial de la comunió» (preàmbul). També l'elaboració de la normativa canònica per part de qui en té la tasca i l'autoritat hauria de tenir estil sinodal i madurar com a fruit d'un discerniment eclesial.

135. La Constitució apostòlica *Praedicate Evangelium* ha configurat el servei de la Cúria romana en un sentit sinodal i missioner, insistint en el fet que «no se situa entre el Papa i els bisbes, sinó que es posa al servei d'ambdós segons les modalitats que són pròpies de la naturalesa de cada un» (PE I, 8). La seva realització haurà de promoure una major col·laboració entre els dicasteris i afavorir l'escolta de les Esglésies locals. Abans de publicar documents normatius importants, s'exhorta els dicasteris per tal que iniciïn una consulta amb les Conferències episcopals i amb els organismes corresponents de les Esglésies catòliques orientals. En la lògica de la transparència i de la rendició de comptes, dibuixada anteriorment, possiblement es podrien preveure formes d'avaluació periòdica de l'actuació de la cúria. Aquesta avaluació, en una perspectiva sinodal missionera, podria concernir també els representants pontificis. Les visites *ad limina Apostolorum* són el moment culminant de les relacions dels pastors de les Esglésies locals amb el bisbe de Roma i amb els seus col·laboradors més estrets a la Cúria romana. Molts bisbes desitgen que es revisi la forma en què es realitzen, per tal de fer-les cada vegada més oportunitats d'intercanvi obert i d'escolta recíproca. És important per al bé de l'Església afavorir el coneixement mutu i els lligams de comunió entre els membres del col·legi dels cardenals, també tenint en compte la seva diversitat de provinença i de cultura. La sinodalitat ha d'inspirar la seva col·laboració al ministeri petrí i el seu discerniment col·legial en els consistoris ordinaris i extraordinaris.

136. Entre els llocs on practicar la sinodalitat i la col·legialitat a nivell de tota l'Església, destaca certament el Sínode dels bisbes, que la Constitució apostòlica *Episcopalis communio* ha transformat d'esdeveniment a procés eclesial. Instituit per sant Pau VI com una assemblea de bisbes convocada per a participar, mitjançant el consell, en la sol·licitud del pontífex romà per tota l'Església, és ara, en la forma de procés per fases, expressió i instrument de la relació constitutiva entre tot el poble de Déu, el col·legi dels bisbes i el Papa. En efecte, tot el poble sant de Déu, els bisbes als quals se'ls confien les seves diferents porcions i el bisbe de Roma, participen plenament en el procés sinodal, cada un segons la pròpia funció. Aquesta participació es manifesta en l'Assemblea sinodal reunida al voltant del Papa, que, en la seva composició,

mostra la catolicitat de l'Església. En particular, com ha explicat el papa Francesc, la composició d'aquesta XVI Assemblea General Ordinària és «més que un fet contingent. Expressa una modalitat d'exercici del ministeri episcopal coherent amb la tradició viva de les Esglésies i amb l'ensenyament del Concili Vaticà II» (*Intervenció en la primera Congregació general de la segona sessió de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes*, 2 d'octubre de 2024). El Sínode dels bisbes, conservant la seva naturalesa episcopal, ha vist i també podrà veure en el futur, en la participació d'altres membres del poble de Déu, «la forma que està cridat a assumir l'exercici de l'autoritat episcopal en una Església conscient de ser constitutivament relacional i per això sinodal» (*ibid.*) per a la missió. En l'aprofundiment de la identitat del Sínode dels bisbes és essencial que, en el procés sinodal i en les Assemblees, aparegui i es realitzi concretament l'articulació entre la implicació de *tots* (el sant poble de Déu), el ministeri d'*alguns* (el col·legi dels bisbes) i la presidència d'*un* (el successor de Pere).

137. Entre els fruits més significatius del Sínode 2021-2024 hi ha la intensitat de l'impuls ecumènic. La necessitat de trobar «una forma d'exercici del primat que [...] s'obri a una situació nova» (UUS 95) és un repte fonamental tant per a una Església sinodal missionera com per a la unitat dels cristians. El Sínode es felicita de la recent publicació del Dicasteri per a la Promoció de la unitat dels cristians *El bisbe de Roma. Primat i sinodalitat en els diàlegs ecumènics i en les respostes a l'encíclica "Ut unum sint"*, que ofereix ocasions per a un aprofundiment posterior. El document mostra que la promoció de la unitat dels cristians és un aspecte essencial del ministeri del bisbe de Roma i que el camí ecumènic n'ha afavorit una comprensió més aprofundida. Les propostes concretes que conté sobre una relectura o un comentari oficial de les definicions dogmàtiques del Concili Vaticà I sobre el primat, una distinció més clara entre les diferents responsabilitats del Papa, la promoció de la sinodalitat i la recerca d'un model d'unitat basat en una eclesiologia de comunió, ofereixen perspectives prometedores per al camí ecumènic. L'Assemblea sinodal espera que aquest document serveixi de base per a noves reflexions amb els altres cristians, «evidentment junts», sobre l'exercici del ministeri d'unitat del bisbe de Roma com «un servei d'amor reconegut pels uns i pels altres» (UUS 95).

138. La riquesa que representa la participació a l'Assemblea sinodal dels delegats fraters, provinents d'altres Esglésies i comunions cristianes, ens convida estar més atents a les pràctiques sinodals dels nostres companys ecumènics, tant a orient com a occident. El diàleg ecumènic és fonamental per a desenvolupar la comprensió de la sinodalitat i de la unitat de l'Església. Això ens empeny a imaginar pràctiques sinodals ecumèniques, fins a formes de consulta i discerniment sobre qüestions d'interès compartit i urgent, com podria ser la celebració d'un Sínode ecumènic sobre l'evangelització. També ens convida a donar compte recíprocament d'allò que som, d'allò que fem i d'allò que ensenyem. A l'arrel d'aquesta possibilitat hi ha el fet que estem units en l'únic Baptisme, del qual brollen la identitat del poble de Déu i el dinamisme de comunió, participació i missió.

139. L'any 2025, any jubilar, també es commemora l'aniversari del primer Concili ecumènic, en què es va formular de manera sinodal el Símbol de la fe que uneix tots els cristians. La preparació i la commemoració conjunta del 1.700è aniversari del Concili de Nicea hauria de ser una oportunitat per a aprofundir i confessar junts la fe cristològica i per a posar en pràctica formes de sinodalitat entre els cristians de totes les tradicions. També serà l'oportunitat per a posar en marxa iniciatives audaces per a una data comuna de la Pasqua, per tal de poder celebrar

el mateix dia la resurrecció del Senyor, com providencialment passarà el 2025, i així donar una major força missionera a l'anunci d'Aquell que és la vida i la salvació del món sencer.

Part V – «Jo també us envio»

Formar un poble de deixebles missioners

Jesús els va tornar a dir: «Pau a vosaltres. Com el Pare m'ha enviat, també jo us envio a vosaltres». Llavors va alenar damunt d'ells i els va dir: «Rebeu l'Esperit Sant» (Jn 20,21-22).

140. El capvespre de Pasqua, Crist lliura als deixebles el do messiànic de la seva pau i els fa partícips de la seva missió. La seva pau és plenitud de l'ésser, harmonia amb Déu, amb els germans i les germanes, i amb la creació; la missió és anunciar el Regne de Déu, oferint a tota persona, sense excloure ningú, la misericòrdia i l'amor del Pare. El gest delicat que acompanya les paraules del Ressuscitat recorda el que Déu va fer al principi. Ara, al cenacle, amb l'alè de l'Esperit comença la nova creació: neix un poble de deixebles missioners.

141. Perquè el sant poble de Déu pugui testimoniar a tothom l'alegria de l'Evangeli, creixent en la pràctica de la sinodalitat, necessita una formació adequada: primer de tot, a la llibertat de fills i filles de Déu en el seguiment de Jesucrist, contemplat en la pregària i reconegut en els pobres. La sinodalitat, en efecte, implica una profunda consciència vocacional i missionera, font d'un estil renovat en les relacions eclesials, de noves dinàmiques participatives i de discerniment eclesial, i d'una cultura de l'avaluació, que no es poden instaurar sense l'acompanyament de processos de formació específics. La formació en l'estil sinodal de l'Església promourà la consciència que els dons rebuts en el Baptisme són talents que cal fer fructificar per al bé de tots: no es poden amagar ni romandre inactius.

142. La formació dels deixebles missioners comença amb la iniciació cristiana i s'hi arrela. En la història de cada un hi ha l'encontre amb moltes persones i grups o petites comunitats que han contribuït a introduir-nos en la relació amb el Senyor i en la comunió de l'Església: pares i familiars, padrins i padrines, catequistes i educadors, animadors de la litúrgia i treballadors en l'àmbit de la caritat, diaques, preveres i el mateix bisbe. A vegades, acabat l'itinerari de la iniciació, el lligam amb la comunitat s'afebleix i la formació es descuida. Ser deixebles missioners del Senyor no és però un objectiu assolit d'una vegada per sempre. Implica conversió contínua, creixement en l'amor «fins arribar a la talla de la plenitud del Crist» (Ef 4,13) i obertura als dons de l'Esperit per a un testimoni viu i joïós de la fe. Per això és important redescobrir com la celebració dominical de l'Eucaristia forma els cristians: «La plenitud de la nostra formació és la conformació a Crist [...]: no es tracta d'un procés mental, abstracte, sinó d'esdevenir Ell» (DD 41). Per a molts fidels, l'Eucaristia dominical és l'únic contacte amb l'Església: tenir cura de la celebració de la millor manera, amb especial atenció a l'homilia i a la «participació activa» (SC 14) de tots, és decisiu per a la sinodalitat. A la missa, en efecte, succeeix com una gràcia donada des de dalt, abans que resultat dels nostres esforços: sota la presidència d'un i gràcies al ministeri d'alguns, tots poden participar en la doble taula de la Paraula i del Pa. El do de la comunió, missió i participació –les tres pedres angulars de la sinodalitat– es realitza i es renova en cada Eucaristia.

143. Una de les peticions que ha sorgit amb més força i de tot arreu al llarg del procés sinodal és que la formació sigui integral, continuada i compartida. La seva finalitat no és només

l'adquisició de coneixements teòrics, sinó la promoció de la capacitat d'obertura i encontre, de compartir i col·laborar, de reflexió i discerniment en comú, de lectura teològica de les experiències concretes. Per tant, ha d'interpel·lar totes les dimensions de la persona (intel·lectual, afectiva, relacional i espiritual) i incloure experiències concretes acompanyades adequadament. Altrament marcada ha estat la insistència en la necessitat d'una formació en què participin junts homes i dones, laics, consagrats, ministres ordenats i candidats al ministeri ordenat, permetent així créixer en el coneixement i l'estima mutus i en la capacitat de col·laboració. Això requereix la presència de formadors adients i competents, capaços de confirmar amb la seva vida tot allò que transmeten amb la paraula: només així la formació serà realment generadora i transformadora. A més a més, no s'ha de passar per alt la contribució que les disciplines pedagògiques poden fer a l'elaboració d'itineraris de formació ben orientats, atents als processos d'aprenentatge en l'edat adulta i a l'acompanyament de les persones i de les comunitats. Per tant, hem d'invertir en la formació dels formadors.

144. L'Església ja té molts llocs i recursos per a la formació de deixebles missioners: les famílies, les petites comunitats, les parròquies, les agregacions eclesials, els seminaris, les comunitats religioses, les institucions acadèmiques, però també els llocs de servei i de treball amb la marginació, les experiències missioneres i de voluntariat. En tots aquests àmbits la comunitat expressa la seva capacitat d'educar en el discipulat i d'acompanyar en el testimoni, en un encontre que sovint fa interaccionar persones de generacions diverses. A l'Església ningú no és purament destinatari de la formació: tots som subjectes actius i tenim alguna cosa a donar als altres. També la pietat popular és un tresor preciós de l'Església, que instrueix tot el poble de Déu en camí.

145. Entre les pràctiques formatives que poden rebre un nou impuls de la sinodalitat, cal estar especialment atents a la catequesi perquè, a més d'incloure's en els itineraris d'iniciació cristiana, sigui cada vegada més "en sortida" i extravertida. Comunitats de deixebles missioners sabran practicar-la en el signe de la misericòrdia i apropar-la a l'experiència de cadascú, portant-la fins a les perifèries existencials, sense perdre en això la referència al *Catecisme de l'Església Catòlica*. Així podrà esdevenir un "laboratori de diàleg" amb els homes i les dones del nostre temps (cf. Pontifici consell per a la Promoció de la nova evangelització, *Directori per a la Catequesi*, 54) i il·luminar la seva recerca de sentit. En moltes Esglésies, els catequistes constitueixen el recurs fonamental per a l'acompanyament i la formació; en altres, el seu servei ha de ser més valorat i sostingut per la comunitat, allunyant-se d'una lògica de delegació, que contradiu la sinodalitat. Considerada l'extensió dels fenòmens migratoris, és important que la catequesi promogui el coneixement mutu entre les Esglésies dels països d'origen i d'acollida.

146. A més dels ambients i els recursos específicament pastorals, la comunitat cristiana és present en altres nombroses institucions formatives com l'escola, la formació professional, la universitat, la formació per al compromís social i polític, el món de l'esport, de la música i de l'art. Malgrat la diversitat dels contextos culturals, que determinen pràctiques i tradicions molt diferents entre elles, les institucions educatives d'inspiració catòlica estan sovint en contacte amb persones que no freqüenten altres ambients eclesials. Inspirades per les pràctiques de la sinodalitat, poden convertir-se en un laboratori de relacions amistoses i participatives, en un context en què el testimoni de vida, les competències i l'organització educativa són sobretot

laicals i impliquen prioritàriament les famílies. En particular, l'escola i la universitat d'inspiració catòlica compleixen un paper important en el diàleg entre fe i cultura i en l'educació moral en els valors, oferint una formació orientada a Crist, icona de la vida en plenitud. Quan aconsegueixen fer-ho, es revelen capaces de promoure una alternativa als models dominants, sovint inspirats en l'individualisme i en la competència, assumint així també un paper profètic. En alguns contextos, són l'únic entorn en què infants i joves entren en contacte amb l'Església. Quan està inspirada en el diàleg intercultural i interreligiós, la seva acció educativa també és apreciada per persones d'altres tradicions religioses com a forma de promoció humana.

147. La formació sinodal compartida per a tots els batejats constitueix l'horitzó en què comprendre i practicar la formació específica necessària per a cada un dels ministeris i per a les diferents formes de vida. Perquè això succeeixi és necessari que aquesta es realitzi com un intercanvi de dons entre vocacions diverses (comunió), en la perspectiva d'un servei a realitzar (missió) i en un estil d'implicació i d'educació en la corresponsabilitat diferenciada (participació). Aquesta petició, sorgida amb força del procés sinodal, requereix sovint un canvi de mentalitat exigent i un enfocament renovat dels ambients i dels processos formatius. Implica, sobretot, la disponibilitat interior de deixar-se enriquir per l'encontre amb germans i germanes en la fe, superant prejudicis i visions partidistes. La dimensió ecumènica de la formació només pot afavorir aquest canvi de mentalitat.

148. Al llarg del procés sinodal s'ha expressat àmpliament la petició que els itineraris de discerniment i formació dels candidats al ministeri ordenat es configurin en estil sinodal. Això significa que han de preveure una presència significativa de figures femenines, una inserció en la vida quotidiana de les comunitats i l'educació a col·laborar amb tothom a l'Església i a practicar el discerniment eclesial. Això implica una inversió d'energies valenta per a la preparació dels formadors. L'Assemblea demana una revisió de la *Ratio Fundamental Institutionis Sacerdotalis* que aculli les insistències madurades en el Sínode, traduint-les en indicacions precises per a una formació a la sinodalitat. Cal que els itineraris formatius han de saber despertar en els candidats la passió per la missió *ad gentes*. No menys necessària és la formació dels bisbes, perquè puguin assumir cada vegada millor la seva missió de constituir en unitat els dons de l'Esperit i exercir en estil sinodal l'autoritat que els ha estat conferida. L'estil sinodal de la formació implica que la dimensió ecumènica hi sigui present en tots els aspectes dels itineraris cap al ministeri ordenat.

149. En la formació del poble de Déu a la sinodalitat, també és necessari prendre en consideració alguns àmbits concrets, sobre els quals el procés sinodal ha atret l'atenció insistentment. El primer es refereix a l'impacte en l'entorn digital en els processos d'aprenentatge, la capacitat de concentració, la percepció d'un mateix i del món, la construcció de les relacions interpersonals. La cultura digital constitueix una dimensió crucial del testimoni de l'Església en la cultura contemporània, així com un camp missioner emergent. Per això és necessari tenir cura per tal que el missatge cristià sigui present a la xarxa de manera fiable, que no se'n distorsioni el contingut d'una manera ideològica. Tot i que el món digital tingui un gran potencial per millorar la nostra vida, també pot provocar danys i ferides, a través d'assetjament, desinformació, explotació sexual i dependència. És important que les institucions educatives de l'Església ajudin els nois i els adults a desenvolupar habilitats crítiques per poder navegar per la xarxa de manera segura.

150. Un altre àmbit de gran importància és la promoció en tots els ambients eclesials d'una cultura de la tutela (*safeguarding*), per fer de les comunitats llocs cada vegada més segurs per als menors i les persones vulnerables. Ja ha començat el treball per dotar les estructures de l'Església de normatives i procediments jurídics que permetin la prevenció dels abusos i respostes oportunes a comportaments inadequats. Hem de continuar amb aquest compromís, oferint una formació específica i contínua, adequada a tots els qui treballen en contacte amb els menors i amb els adults més vulnerables, perquè actuïn amb competència i sàpiguen captar els senyals, sovint silenciosos, de qui està vivint un drama i necessita ajuda. L'acollida i el sosteniment de les víctimes és una tasca delicada i indispensable, que requereix gran humanitat i s'ha de dur a terme amb l'ajuda de persones qualificades. Tots hem de deixar-nos commocionar pel seu sofriment i practicar aquella proximitat que, a través d'opcions concretes, els alleugi, els ajudi i prepari un futur diferent per a tots. Els processos de *safeguarding* han de ser objecte de seguiment i avaluats constantment. Les víctimes i els supervivents han de ser acollits i sostinguts amb gran sensibilitat.

151. També els temes de la doctrina social de l'Església, del compromís per la pau i la justícia, de la cura de la casa comuna i del diàleg intercultural i interreligiós han de tenir més difusió en el poble de Déu, perquè l'acció dels deixebles missioners incideixi en la construcció d'un món més just i fratern. El compromís per la defensa de la vida i dels drets de la persona, per l'ordenament just de la societat, per la dignitat del treball, per una economia justa i solidària, per l'ecologia integral formen part de la missió evangelitzadora que l'Església està cridada a viure i a encarnar en la història.

Conclusió

Un banquet per a tots els pobles

Quan van baixar a terra van veure un foc, amb peix i pa coent-se sobre les brases. [...] Jesús els va dir: «Veni a esmorzar». Cap dels deixebles no gosava preguntar-li qui era; ja ho sabien que era el Senyor. Jesús es va acostar; va prendre el pa i els el donava. Igual va fer amb el peix (Jn 21,9.12.13).

152. El relat de la pesca miraculosa acaba amb un banquet. El Ressuscitat ha demanat als deixebles que obeeixin la seva paraula, llancin les xarxes i les estirin a terra; és Ell qui prepara la taula i convida a menjar. Hi ha pans i peixos per a tots, com quan els havia multiplicat per a la multitud afamada. Hi ha sobretot la sorpresa i l'encant de la seva presència, tan clara i brillant que no requereix preguntes. Menjant amb els seus, després que l'havien abandonat i negat, el Ressuscitat obre de nou l'espai de la comunió i imprimeix en els deixebles per sempre la marca d'una misericòrdia que s'obre de bat a bat al futur. Per això, els testimonis de la Pasqua es qualificaran així: «Nosaltres, que hem menjat i hem begut amb ell després que ell va ressuscitar d'entre els morts» (Ac 10,41).

153. En els àpats del Ressuscitat amb els deixebles troba compliment la imatge del profeta Isaïes que ha inspirat el treball de l'Assemblea sinodal: una taula sobreabundant i deliciosa preparada pel Senyor al cim de la muntanya, símbol de convivència i de comunió, destinada a tots els pobles (cf. Is 25,6-8). La taula que el Senyor prepara per als seus després de la Pasqua és el signe que el banquet escatològic ja ha començat. Encara que només tindrà la seva plenitud en el cel, la taula de la gràcia i de la misericòrdia ja està preparada per a tots i l'Església té la missió de portar aquest anunci esplèndid en un món que canvia. Mentre s'alimenta en l'Eucaristia del Cos i de la Sang del Senyor, sap que no pot oblidar els pobres, els últims, els exclosos, aquells que no coneixen l'amor i estan mancats d'esperança, ni d'aquells que no creuen en Déu o no es reconeixen en cap religió instituïda. Els porta al Senyor en la pregària i després surt a trobar-los, amb la creativitat i l'audàcia que l'Esperit inspira. Així la sinodalitat de l'Església esdevé profecia social, inspira nous camins també per a la política i per a l'economia, col·labora amb tots aquells que creuen en la fraternitat i en la pau en un intercanvi de dons amb el món.

154. Vivint el procés sinodal hem pres nova consciència que la salvació a rebre i a anunciar passa a través de les relacions. Allà es viu i allà es testimonia junts. La història se'ns presenta tràgicament marcada per la guerra, per la rivalitat pel poder, per mil injustícies i actes de prepotència. Sabem, però, que l'Esperit ha posat en el cor de cada ésser humà el desig de relacions autèntiques i de lligams veritables. La mateixa creació parla d'unitat i de compartir, de varietat i d'entrellaçament entre formes de vida diferents. Tot ve de l'harmonia i tendeix a l'harmonia, també quan pateix la ferida devastadora del mal. El significat últim de la sinodalitat és el testimoni que l'Església està cridada a donar de Déu, Pare i Fill i Esperit Sant, harmonia d'amor que es vessa fora d'ella mateixa per donar-se al món. Caminant en estil sinodal, en l'entrellaçat de les nostres vocacions, carismes i ministeris, i sortint a l'encontre a tothom per

portar l'alegria de l'Evangeli, podem viure la comunió que salva: amb Déu, amb tota la humanitat i amb tota la creació. D'aquesta manera, gràcies al compartir, començarem ja ara a experimentar el banquet de vida que Déu ofereix a tots els pobles.

155. A Maria, la Mare de Déu, que porta el títol esplèndid d'*Hodegetria*, aquella que indica i guia el camí, li confiem els resultats d'aquest Sínode. Que ella, Mare de l'Església, que al cenacle ha ajudat la comunitat naixent a obrir-se a la novetat de la Pentecosta, ens ensenyi a ser un poble de deixebles missioners que caminen junts: una Església sinodal.

Al Vaticà, 26 d'octubre de 2024

Franciscus

Apèndix

Els textos del Sant Pare continguts a l'Apèndix es refereixen a la segona sessió de la XVI Assemblea General Ordinària del Sínode dels Bisbes (2-27 d'octubre de 2024).

Intervenció a la 1a Congregació General

Aula Paolo VI, dimecres, 2 d'octubre de 2024

Benvolguts germans i germanes,

Des que l'Església de Déu ha estat «convocada en Sínode», l'octubre de 2021, hem recorregut junts una part del llarg camí al que Déu Pare crida el seu poble des de sempre, enviant-lo enmig de tots els pobles per portar l'anunci alegre que Jesucrist és la nostra pau (cf. Ef 2,14) i confirmant-lo en la missió amb l'Esperit Sant.

Aquesta Assemblea, guiada per l'Esperit, que «tot l'indòmit endolciu; tot el fred encalentiu; regiu el que s'esgarria», haurà d'oferir la seva contribució perquè es realitzi una Església sinodal en missió, que sàpiga sortir d'ella mateixa i habitar les perifèries geogràfiques i existencials, tenint cura d'establir lligams amb tots en Crist, el nostre germà i Senyor.

Hi ha un text d'un autor espiritual del segle IV (cf. Macari d'Alexandria, *Hom.* 18,7-11: PG 34, 639-642) que podria resumir què s'esdevé quan es deixa actuar l'Esperit Sant en condicions, a partir del Baptisme que genera a tothom en la mateixa dignitat. Les experiències que descriu ens permeten reconèixer què ha esdevingut aquests tres anys, i què pot passar encara.

La reflexió d'aquest autor espiritual ens ajuda a comprendre que l'Esperit Sant és guia segur, i la nostra primera tasca és aprendre a distingir la seva veu, perquè Ell parla en tots i en totes les coses i aquest procés sinodal ens ha fet fer-ne experiència.

L'Esperit Sant ens acompanya sempre. És consolació en la tristesa i en el plor, sobretot quan –precisament per l'amor que alimentem per la humanitat– davant de les coses que no van bé, les injustícies que imperen, l'obstinació amb què ens resistim a respondre amb el bé davant del mal, la dificultat de perdonar, l'absència de coratge en la recerca de la pau, som vençuts pel desànim, ens sembla que ja no és possible fer res i ens lliurem a la desesperació. Així com l'esperança és la virtut més humil però més forta, la desesperació és el pitjor de tot.

L'Esperit Sant eixuga les llàgrimes i consola perquè comunica l'esperança de Déu. Déu no es cansa, perquè el seu amor no es cansa.

L'Esperit Sant penetra en aquella part de nosaltres que sovint s'assembla molt a les sales dels tribunals, on posem els acusats a l'estrada i formulem els nostres judicis, majoritàriament de condemna. Aquest mateix autor, en la seva homilia, ens diu que l'Esperit Sant encén un foc en tots els qui el reben, el «foc de tanta joia i amor, que si fos possible s'encendria en el cor de tots els homes, bons i dolents, sense cap distinció». Això perquè Déu acull tothom, sempre, no ho oblidem: tots, tots, tots i sempre, i ofereix a tothom noves possibilitats de vida, fins a l'últim moment. Per això hem de perdonar a tothom sempre, conscients que la disposició a perdonar neix de l'experiència d'haver estat perdonats. Només un és incapaç de perdonar: aquell que no ha estat perdonat.

Ahir, durant la vetlla penitencial vam fer aquesta experiència. Vam demanar perdó, vam reconèixer que som pecadors. Hem deixat de banda l'orgull, ens hem allunyat de la presumpció de sentir-nos millor que els altres. Hem esdevingut més humils?

També la humilitat és un do de l'Esperit Sant: l'hem de demanar. La humilitat, com diu l'etimologia de la paraula, ens retorna a la terra, a l'*humus*, i ens recorda l'origen, on sense l'alè del Creador hauríem restat fang sense vida. La humilitat ens permet mirar el món reconeixent que

no som millors que els altres. Com diu sant Pau: «No sigueu orgullosos, sinó poseu-vos al nivell dels humils» (Rm 12,16). I no es pot ser humil sense amor. Els cristians haurien de ser com aquelles dones descrites per Dante Alighieri en un sonet, dones que tenen el dolor en el cor per la pèrdua del pare de la seva amiga Beatrice: «Vosaltres que porteu el semblant humil, amb els ulls baixos, mostrant dolor» (*Vita Nuova*, XXII, 9). Aquesta és la humilitat solidària i compasiva de qui se sent germà i germana de tots, patint el mateix dolor, i reconeixent en les ferides i en les nafres de cadascú, les ferides i les nafres de nostre Senyor.

Us convido a meditar en la pregària sobre aquest bell text espiritual i a reconèixer que l'Església –*semper reformanda*– no pot caminar i renovar-se sense l'Esperit Sant i les seves sorpreses; sense deixar-se modelar per les mans del Déu creador, del Fill, Jesucrist, i de l'Esperit Sant, com ens ensenya sant Ireneu de Lió (*Contra les heretgies*, IV, 20, 1).

Perquè quan, al principi, Déu va extreure de la terra l'home i la dona; quan Déu va cridar Abraham perquè fos benedicció per a tots els pobles de la terra i va cridar Moisès a conduir pel desert un poble alliberat de l'esclavitud; quan la Verge Maria va acollir la Paraula que la va fer Mare del Fill de Déu segons la carn i Mare de tot deixeble i de tota deixebla del seu Fill; quan el Senyor Jesús, crucificat i ressuscitat, va vessar el seu Esperit Sant en la Pentecosta: des d'aleshores som en camí, com els «misericordiat» –els beneficiaris de misericòrdia– cap al compliment ple i definitiu de l'amor del Pare. I no oblidem aquesta paraula: som *misericordiat*. Coneixem la bellesa i l'esforç del camí. El recorrem junts, com a poble que, també en aquest temps, és signe i instrument de la unió íntima amb Déu i de la unitat de tot el gènere humà (cf. LG 1). El recorrem amb i per cada home i cada dona de bona voluntat, en cadascun dels quals la gràcia actua de manera invisible (cf. GS 22). El recorrem convençuts de l'essència relacional de l'Església, vigilant per tal que les relacions que ens són donades i que se'ns confien a la nostra responsabilitat i a la nostra creativitat siguin sempre manifestació de la gratuïtat de la misericòrdia. Un presumpte cristià que no entri en la gratuïtat i en la misericòrdia de Déu, simplement és un ateu disfressat de cristià. La misericòrdia de Déu ens fa fiables i responsables. Germanes, germans, recorrem aquest camí sabent que estem cridats a reflectir la llum del nostre sol, que és Crist, com a lluna pàl·lida que assumeix, fidelment i joiosament, la missió de ser per al món el sagrament d'aquella llum, que no brilla per nosaltres mateixos.

La XVI Assemblea Ordinària del Sínode dels Bisbes, arribada ara a la segona sessió, està representant d'una manera original aquest «caminar junts» del poble de Déu.

La inspiració aollida pel papa sant Pau VI, quan l'any 1965 va instituir el Sínode dels Bisbes, es revela molt fecunda. En els seixanta anys que han transcorregut des d'aleshores hem après a reconèixer en el Sínode dels Bisbes un subjecte plural i simfònic, capaç de sostenir el camí i la missió de l'Església catòlica, ajudant de manera eficaç el bisbe de Roma en el seu servei a la comunió de totes les Esglésies i de tota l'Església.

Sant Pau VI era ben conscient que «aquest Sínode, com tota institució humana, es podrà perfeccionar a mesura que passi el temps» (*Apostolica sollicitudo*). La Constitució apostòlica *Episcopalis communio* ha pretès tenir molt en compte l'experiència de les diferents Assemblees sinodals (ordinàries, extraordinàries, especials), configurant de manera explícita l'Assemblea sinodal com a procés i no només com a esdeveniment.

El procés sinodal és també un procés d'aprenentatge, durant el qual l'Església aprèn a conèixer-se millor i a identificar les formes d'acció pastoral més adequades a la missió que el seu Senyor

li confia. Aquest procés d'aprenentatge també implica les formes d'exercici del ministeri dels pastors, en particular dels bisbes.

Quan vaig decidir convocar també com a membres de ple dret d'aquesta XVI Assemblea un nombre important de laics i consagrats (homes i dones), diaques i preveres, desenvolupant el que ja estava en part previst per a les Assemblees precedents, ho vaig fer en coherència amb la comprensió de l'exercici del ministeri episcopal expressada pel Concili Ecumènic Vaticà II: el bisbe, principi i fonament visible d'unitat de l'Església particular, no pot viure el seu servei sinó en el poble de Déu, amb el Poble de Déu, precedint, estant enmig i seguint la porció del poble de Déu que li ha estat confiada. Aquesta comprensió inclusiva del ministeri episcopal demana que es manifesti i es pugui reconèixer evitant dos perills: el primer, l'abstracció que oblida la concreció fèrtil dels llocs i de les relacions, i el valor de cada persona; el segon perill és el de trencar la comunió contraposant jerarquia i fidels laics. No es tracta, certament, de substituir una per l'altra, excitats pel crit: ara ens toca a nosaltres! No, això no és correcte: «Ara ens toca a nosaltres laics», «ara ens toca a nosaltres preveres», no, això no és correcte. En canvi, se'ns demana practicar junts en un art simfònic, en una composició que ens uneix a tots al servei de la misericòrdia de Déu, segons els diferents ministeris i carismes que el bisbe té la tasca de reconèixer i promoure. Caminar junts, tots, tots, tots és un procés en què l'Església, dòcil a l'acció de l'Esperit Sant, sensible a interpretar els signes dels temps (cf. GS 4), es renova contínuament i perfecciona la seva sacramentalitat, per a ser testimoni creïble de la missió a la qual està cridada, per tal de reunir tots els pobles de la terra en l'únic poble esperat al final, quan Déu mateix ens farà seure al banquet preparat per Ell (cf. Is 25,6-10).

La composició d'aquesta XVI Assemblea és, doncs, més que un fet contingent. Expressa una modalitat d'exercici del ministeri episcopal coherent amb la tradició viva de les Esglésies i amb l'ensenyament del Concili Vaticà II: el bisbe, com qualsevol cristià, mai no es pot pensar «sense l'altre». De la mateixa manera que ningú no se salva tot sol, l'anunci de la salvació necessita de tots, i que tots siguin escoltats.

La presència a l'Assemblea del Sínode dels Bisbes de membres que no són bisbes no soscava la dimensió «episcopal» de l'Assemblea. I això ho dic per alguna tempesta de xerrameques que ha anat d'una banda a l'altra. Encara menys posa qualsevol límit o deroga l'autoritat de cada bisbe i del col·legi episcopal. Més aviat, assenyala la forma que està cridat a assumir l'exercici de l'autoritat episcopal en una Església conscient de ser constitutivament relacional i, per això, sinodal. La relació amb Crist i entre tots en Crist —els que hi són i els que encara no hi són però que són esperats pel Pare— realitza la substància i configura la forma de l'Església en cada temps.

S'han d'identificar, en els temps adequats, diverses formes d'exercici «col·legial» i «sinodal» del ministeri episcopal (en les Esglésies particulars, en les agrupacions d'Esglésies, en tota l'Església), respectant sempre el dipòsit de la fe i la tradició viva, responent sempre a allò que l'Esperit demana a les Esglésies en aquest moment concret i en els diferents contextos en què viuen. I no oblidem que l'Esperit és harmonia. Pensem en aquell matí de Pentecosta: hi havia un desordre terrible, però Ell creava l'harmonia, en aquell desordre. No oblidem que Ell és precisament l'harmonia: no és una harmonia sofisticada ni intel·lectual; ho és tot, és una harmonia existencial.

És l'Esperit Sant qui assegura que l'Església sigui perennement fidel al mandat del Senyor Jesucrist i perennement a l'escolta de la seva paraula. L'Esperit guia els deixebles a la veritat

sencera (cf. Jn 16,13). També ens està guiant a nosaltres, reunits en l'Esperit Sant en aquesta Assemblea, per tal de donar resposta, després de tres anys de camí, a la pregunta de com ser Església sinodal missionera. Jo afegiria misericordiosa.

Amb el cor ple d'esperança i d'agraïment, conscient de la tasca exigent que se us ha confiat (i que *ens* és confiada), desitjo que tothom s'obri amb disponibilitat a l'acció de l'Esperit Sant, el nostre guia segur, el nostre consol. Gràcies.

Salutació final durant la 17a Congregació general

Aula Paolo VI, dissabte, 26 d'octubre de 2024

Benvolguts germans i germanes,

Amb el *Document final* hem recollit el fruit d'anys, almenys tres, en què ens hem posat a l'escolta del poble de Déu per comprendre millor com ser «Església sinodal» —és l'escolta de l'Esperit Sant— en aquest temps. Les referències bíbliques que obren cada capítol, organitzen el missatge entrecreuant-lo amb els gestos i les paraules del Senyor ressuscitat que ens crida a ser testimonis del seu Evangeli, amb la vida abans que amb les paraules.

El *Document* sobre el qual hem expressat el nostre vot és un triple do.

Primer per a mi, bisbe de Roma. En convocar l'Església de Déu en Sínode era conscient que us necessitava a vosaltres, bisbes i testimonis del camí sinodal. Gràcies!

També el bisbe de Roma, m'ho recordo a mi mateix, sovint, i a vosaltres, necessita practicar l'escolta, o més ben dit vol practicar l'escolta, per poder respondre a la Paraula que li repeteix cada dia: «Confirma els teus germans i les teves germanes... Pastura les meves ovelles».

La meva tasca, ho sabeu prou bé, és custodiar i promoure —com ens ensenya sant Basili— l'harmonia que l'Esperit continua difonent en l'Església de Déu, en les relacions entre les Esglésies, malgrat tots els esforços, les tensions, les divisions que marquen el seu camí cap a la plena manifestació del Regne de Déu, que la visió del profeta Isaïes ens convida a imaginar com un banquet preparat per Déu per a tots els pobles. Tots, en l'esperança que no hi falti ningú. Tots, tots, tots! Ningú fora, tots. I la paraula clau és aquesta: l'harmonia. El que fa l'Esperit, la primera manifestació forta, el matí de la Pentecosta, és harmonitzar totes aquelles diferències, totes aquelles llengües... Harmonia. Això és el que el Concili Vaticà II ensenya quan diu que l'Església és «com un sacrament»: ella és signe i instrument de l'espera de Déu que ja ha parat la taula, i espera. La seva gràcia, a través del seu Esperit, xiuxiueja paraules d'amor en el cor de cadascú. A nosaltres ens toca d'amplificar la veu d'aquest xiuxiueig, sense obstaculitzar-lo; d'obrir-li les portes, sense aixecar murs. Quant de mal fan les dones i els homes de l'Església quan aixequen murs, quant de mal! Tots, tots, tots! No hem de comportar-nos com a «dispensadors de la gràcia» que s'apropien del tresor lligant les mans al Déu misericordiós. Recordeu que vam començar aquesta Assemblea sinodal demanant perdó, experimentant vergonya, reconeixent que tots som beneficiaris de misericòrdia.

Hi ha un poema de Madeleine Delbrêl, la mística de les perifèries que exhortava: «Sobretot no ser rígid» —la rigidesa és un pecat, és un pecat que de vegades entra en els clergues, en els consagrats, en les consagrades—. Us llegeixo alguns versos de Madeleine Delbrêl, que són una pregària. Ella diu això:

*Perquè penso que potser estàs cansat
de persones que, sempre, parlen de servir-te amb l'aire de perdonavides,
de conèixer-te amb aires de professors,
d'arribar a tu amb les regles de l'esport,
d'estimar-te com s'estima en un vell matrimoni.*

...

*Fes-nos viure la nostra vida,
no com un joc d'escacs on tot està calculat,
no com una partida on tot és difícil,
no com un teorema que ens fa trencar el cap,
sinó com una festa sense fi on la trobada es renova,
com un ball,
com una dansa,
entre els braços de la teva gràcia,
en la música universal de l'amor.*

Aquests versos poden esdevenir la música de fons amb què acollir el *Document final*. I ara, a la llum de tot el que ha sorgit del camí sinodal, hi ha i hi haurà decisions a prendre.

En aquest temps de guerra hem de ser testimonis de pau, aprenent també a donar forma real a la convivència de les diferències.

Per això no tinc la intenció de publicar una «exhortació apostòlica», és suficient el que hem aprovat. En el *Document* ja hi ha indicacions molt concretes que poden ser guia per a la missió de les Esglésies, en els diferents continents, en els diferents contextos: per això de seguida el poso a disposició de tothom, per això he dit que es publiqui. Així, vull reconèixer el valor del camí sinodal realitzat, que a través d'aquest *Document* lliuro al sant poble fidel de Déu.

Sobre alguns aspectes de la vida de l'Església assenyalats en el *Document*, així com sobre els temes confiats als deu «grups d'estudi», que han de treballar amb llibertat, per a oferir-me propostes, cal temps, per arribar a opcions que impliquin tota l'Església. Jo, llavors, continuaré escoltant els bisbes i les Esglésies confiades a ells.

Aquesta no és la forma clàssica d'ajornar les decisions a l'infinit. És la que correspon a l'estil sinodal amb què també s'ha d'exercir el ministeri petrí: escoltar, convocar, discernir, decidir i avaluar. I en aquests passos són necessàries les pauses, els silencis, la pregària. És un estil que anem aprenent junts, de mica en mica. L'Esperit Sant ens crida i ens sosté en aquest aprenentatge, que hem de comprendre com a procés de conversió.

La Secretaria General del Sínode i tots els Dicasteris de la cúria m'ajudaran en aquesta tasca. En segon lloc, el *Document* és un do a tot el poble fidel de Déu, en la varietat de les seves expressions. És evident que no tothom el llegirà: sereu sobretot vosaltres, juntament amb molts d'altres, els que fareu accessible a les Esglésies locals el que conté. El text, sense el testimoni de l'experiència, perdria bona part del seu valor.

Tercer, benvolguts germans i germanes, el que hem viscut és un do que no podem guardar per a nosaltres mateixos. L'impuls que ve d'aquesta experiència, de la qual el *Document* és un reflex, ens dona el coratge de testimoniar que és possible caminar junts en la diversitat, sense condemnar-nos l'un a l'altre.

Venim de totes les parts del món, marcats per la violència, per la pobresa, per la indiferència. Junts, amb l'esperança que no defrauda, units en l'amor de Déu difós en els nostres cors, no només podem somiar la pau sinó comprometre'ns amb totes les nostres forces perquè, potser sense parlar tant de sinodalitat, la pau s'aconsegueixi a través de processos d'escolta, diàleg i reconciliació. L'Església sinodal per a la missió necessita, ara, que les paraules compartides vagin acompanyades dels fets. I aquest és el camí.

Tot això és do de l'Esperit Sant: *és Ell qui crea l'harmonia, Ell és l'harmonia*. Sant Basili té una teologia molt bonica sobre això; si podeu, llegiu el tractat de sant Basili sobre l'Esperit Sant. Ell és l'harmonia. Germans i germanes, que l'harmonia continuï fins i tot quan sortim d'aquesta aula i que l'alè del Ressuscitat ens ajudi a compartir els dons rebuts.

I recordeu-ho –aquestes són de nou paraules de Madeleine Delbrêl– «hi ha llocs on bufa l'Esperit, però hi ha un Esperit que bufa a tot arreu».

Voldria donar-vos les gràcies a tots vosaltres, i agraïm-nos-ho els uns als altres. Dono les gràcies al cardenal Grech i al cardenal Hollerich per la feina que han fet, als dos subsecretaris, la Sra. Nathalie Becquart i Mons. Luís Marín de San Martín –ho han fet molt bé!–, Don Battocchio i el pare Costa que tant ens han ajudat! Saludo a tots els que han treballat entre bastidors i sense els quals no hauríem pogut fer tot això. Moltes gràcies! Que el Senyor us beneeixi. Preguem els uns pels altres. Gràcies!

Índex

Sigles.....	3
Nota d'acompanyament del Sant Pare Francesc	5
Introducció.....	7
Part I – El cor de la sinodalitat	
Cridats per l'Esperit Sant a la conversió.....	11
L'Església poble de Déu, sacrament d'unitat.....	11
Les arrels sacramentals del poble de Déu	13
Significat i dimensions de la sinodalitat	15
Unitat com a harmonia.....	16
L'espiritualitat sinodal.....	19
Sinodalitat com a profecia social	20
Part II – A la barca, junts	
La conversió de les relacions.....	21
Relacions noves.....	21
En una pluralitat de contextos	22
Carismes, vocacions i ministeris per a la missió.....	23
El ministeri ordenat al servei de l'harmonia	27
Junts per a la missió	29
Part III – «Tireu la xarxa»	
La conversió dels processos.....	31
El discerniment eclesial per a la missió	31
L'articulació dels processos de presa de decisions	33
Transparència, rendició de comptes, avaluació.....	35
Sinodalitat i organismes de participació	37
Part IV – Una pesca abundant	
La conversió dels lligams.....	41
Arrelats i pelegrins	41
Intercanvi de dons	44
Lligams per a la unitat: Conferències episcopals i assemblees eclesials	45
El servei del bisbe de Roma.....	47
Part V – «Jo també us envio»	
Formar un poble de deixebles missioners.....	51
Conclusió	
Un banquet per a tots els pobles	55

Apèndix	57
Intervenció en la 1a Congregació General	59
Salutació final durant la 17a Congregació general	63